

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу

Кафедра фінансів та банківської справи

КРАВЕЦЬ Кароліна Ігорівна
Фіскальна політика в контексті митного регулювання

Спеціальність 8.03050801 – фінанси і кредит

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем „магістр”

Студент групи ФМОзм-51
К.І. Кравець

Науковий керівник
Д.е.н., проф. Десятнюк О.М.

Дипломну роботу допущено до захисту

„_____” _____ 2013р.

В.о. зав. кафедри,

д-р екон. наук, професор О.М. Десятнюк

„_____” _____ 2013р.

Чортків – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.....	6
1.1. Фіскальна політика як складова митного регулювання держави.....	6
1.2. Передумови розвитку фіскальної політики в Україні.....	17
1.3. Концептуальні засади фіскальної політики в Україні та їх вплив на систему митного регулювання.....	37
Висновок до розділу I.....	43
РОЗДІЛ II ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	45
1.1. Економічна оцінка формування зовнішньоекономічних зв'язків України.....	45
2.2. Моніторинг міжнародного фіскального потенціалу в Україні.....	51
2.3. Оцінка фіскальної політики через систему наслідків застосування митно-тарифного регулювання в Україні.....	64
Висновок до розділу II.....	71
РОЗДІЛ III ШЛЯХИ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.....	73
3.1. Напрями вдосконалення фіскального інструментарію ЗЕД.....	73
3.2. Механізм розбудови митного регулювання.....	79
Висновок до розділу III.....	88
ВИСНОВКИ.....	90
ДОДАТКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Процес трансформації економіки в Україні докорінно змінює вектори та інструменти проведення фінансово-економічної політики як на мікро-, так і на макрорівні. Фіскальна політика, як складова фінансово-економічної політики, відіграє визначальну роль в інституційних змінах економіки. Реальне усвідомлення фіскальної політики на міжнародному рівні дає змогу оцінити ряд факторів соціально-економічного розвитку країни, який буде збалансованим та ефективним лише за диференційованих механізмів реалізації загальнодержавних цілей з орієнтацією на міжнародні властивості держави.

В Україні фіскальна політика як засіб державного регулювання соціально-економічних процесів на рівні міжнародному, що властивий економіці ринкового типу, лише починає формуватися. Специфічність розбудови фіскальної політики в Україні полягає в тому, що вона проводиться не еволюційним шляхом, як у більшості країн із традиційною ринковою економікою, а в процесі хаотичного прискорення зростання централізованої системи перерозподілу валового внутрішнього продукту. Цей процес ускладнюється відсутністю виваженої цілісної, реалістичної концепції виходу України з економічної кризи, розробленої на основі певної наукової фінансово-економічної доктрини держави.

Зазначимо, що вже зроблено певні кроки у напрямку вивчення цієї проблеми. Об'єктом економічного дослідження дедалі частіше виступають інструменти фіскальної політики та їхній вплив на основні макроекономічні показники та сектори національної економіки. Вони проаналізовані у працях вітчизняних економістів: О.Д.Василика, В.П.Вишневського, Б.М.Данилишина, А.І.Даниленка, С.Д.Дзюбика, А.О.Єпіфанова, А.І.Крисоватого, І.М.Кучерявенка, В.І.Павлова, В.К.Симоненка, В.М.Суторміної, Л.Л.Тарангул, М.І.Туган-Барановського, В.М.Федосова, І.Я.Чугунова, О.І.Шаблія, С.І.Юрія та зарубіжних А.В.Бризгаліна, П.Гейне, Д.Джангірова, М.Домбровські, А.Зіденберга, Я.Корнаї, Дж.Сакса, Д.Стігліца, С.Сутиріна, Л.Хоффманна, Д.Г.Черника та ін.

Більшість робіт названих економістів зорієнтовано на макроекономічних аспектах реалізації фіскальної політики. Детальнішого аналізу потребують питання податкового потенціалу, визначення оптимальних форм та інструментів розбудови фіскальної політики, дослідження концептуальних засад формування фінансових ресурсів як основних напрямків вдосконалення роботи апарату бюджетно-податкового регулювання.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є з'ясування теоретичних основ реалізації фіскальної політики, визначення прагматичних засад її впливу на соціально-економічного розвитку України та обґрунтування напрямків трансформації та розбудови фіскального інструментарію.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- дослідити теоретико-організаційні засади фіскальної політики як складової фінансово-економічної політики держави;
- розглянути виникнення фіскальної політики як науки та визначити концептуальні засади фіскальної політики;
- проаналізувати процес формування фінансових ресурсів;
- провести аналіз фіскального потенціалу ЗЕЗ та розробити механізм розбудови митног регулювання розвитку;
- окреслити напрями вдосконалення фіскального інструментарію;
- змодельовати трендову залежність податкових в Україні та намітити перспективи трансформації фіскальної політики.

Об'єкт дослідження – фіскальна політика як інструмент для комплексного розвитку України.

Предметом дослідження є реалізація фіскальної політики України в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту в контексті фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку.

Методи роботи. У дослідженні застосовано методологічний апарат економічної науки - метод наукової абстракції та системний підхід до вивчення прагматики та проблематики реалізації фіскальної політики на регіональному рівні. При постановці та розв'язуванні поставлених завдань застосувалися загальноприйняті методичні

прийоми, зокрема методи аналізу, синтезу, аналогії, групування, методи статистичних та економіко-математичних розрахунків, динамічних порівнянь, графічно-табличний метод, історичний метод, методи економічного моделювання та інші прийоми. В процесі дослідження автором використані методи фундаментального аналізу (перший розділ); методи дослідження фактів, явищ і реалій існуючої практики (другий розділ); нормативно-прогнозний та регресійно-кореляційний метод постановки цілей і рекомендацій щодо їх досягнення (перший і третій розділи).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в системному обґрунтуванні теоретичних засад функціонування фіскальної політики щодо трансформації фіскального інструментарію ЗЕЗ.

Практичне значення одержаних результатів.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці рекомендацій щодо вдосконалення бюджетно-податкової політики стосовно розвитку фінансового господарства.

Апробація роботи

Основні положення, результати та пропозиції дослідження прозвучали як доповіді на науково-практичній конференції присвяченій Дню науки ТНЕУ

Обсяг і структура роботи. кладається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел із ____ найменувань на __сторінках і ____додатків. Основний текст роботи викладено на ____ сторінках, що містять ____ таблиць, ____ рисунків.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.

1.1. Фіскальна політика як складова митного регулювання держави.

Світовий історичний досвід показує, що держава в усі часи тією чи іншою мірою втручалася в економічні процеси. Проте економічна роль держави у певні періоди була різноманітною.

Її економічні функції значно розширювалися з розвитком ринкової економіки. Насамперед, держава сприяла первісному нагромадженню капіталу, проводячи політику економічного протекціонізму.

З розвитком ринкового господарства проявляються такі його риси, як циклічність економічного розвитку, монополізації та концентрації виробництва, що обмежило регулюючі можливості об'єктивного ринкового механізму, який обов'язково повинен бути конкурентним. Монополія здійснює ринкову владу, заперечуючи конкуренцію. Через такі обставини ринковий механізм уже не може протистояти таким негативним явищам і процесам, як затяжні спади виробництва, масове безробіття, наростання інфляції. Усе це об'єктивно зумовило розширення економічних функцій держави.

Переломним моментом у цьому плані стала глибока і затяжна економічна криза 1929 - 1933 років і наступна депресія, у ході яких у США сформувався "Новий курс Рузвельта", який передбачав значне посилення економічної ролі держави у подоланні кризових явищ, безробіття і монополізму [1, с.197,с.201].

Відбувається переосмислення економічної ролі держави в ринковому господарстві і, насамперед, ролі фінансів у регулюванні економіки, податків як інструмента економічного регулювання та ефективності проведення фіскальної політики.

Отже, сутність фінансово-бюджетного регулювання та тих елементів, які його формують, слід розглядати як фіскальне явище (мобілізацію фінансових ресурсів державою та їх розподіл). Тому такі автори, як Фішер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р.,

[1, с.523] називають дане явище фіскальною економічною політикою, а інші фінансовою [1, с.11], розглядаючи її як систему форм і методів мобілізації та розподілу фінансових ресурсів.

На нашу думку, поняття фіскальної та фінансової політики держави, фінансових і фіскальних відносин у теоретичному плані можна розглядати як утотожену цілісність, але в контексті практичних аспектів існує ряд розбіжностей.

Фіскальна політика — це сукупність фінансових заходів держави для регулювання доходів і витрат бюджету з метою досягнення певних соціально-економічних цілей суспільства, виконання найважливіших функцій держави.[15].

Ряд вчених, такі як А.А. Чухно, П.С. Єщенко, Г.Н. Климко під фіскальною політикою розуміють бюджетно-податкову, розглядаючи її як систему заходів уряду, спрямованих на зміни в державних видатках, оподаткуванні та бюджетотворенні для забезпечення прискореного економічного зростання з повною зайнятістю і стабільними цінами. Вона охоплює наступні основні завдання, а саме: послаблення коливання економічного циклу; стабілізаційне прискорення темпів економічного зростання забезпечення високого рівня зайнятості та помірних контрольованих темпів інфляції.

Здійснення фіскальної політики можливе завдяки концентрації в руках держави значних фінансових ресурсів. У розвинутих країнах держава акумулює 40 - 55% національного доходу і формує значний гарантований ринок збуту товарів і послуг, спрямовує значні кошти на розвиток інфраструктури, фундаментальних наукових досліджень, здійснює широкомасштабну соціальну політику, державне регулювання економіки. Розрізняють прямі й опосередковані фінансові методи регулювання економіки. Прямі — спрямування коштів державного бюджету на здійснення структурних реформ, цінової, інвестиційної, промислової політики, на закупівлю значної кількості товарів і послуг та ін. Опосередковані фінансові методи регулювання економіки — податкова, амортизаційна, грошова політика. Важливий засіб збільшення фінансових ресурсів у руках держави — позики, а управління державним боргом, який при цьому зростає, — дієвий інструмент здійснення фіскальної політики. Фіскальна політика сприяла пристосуванню виробничих

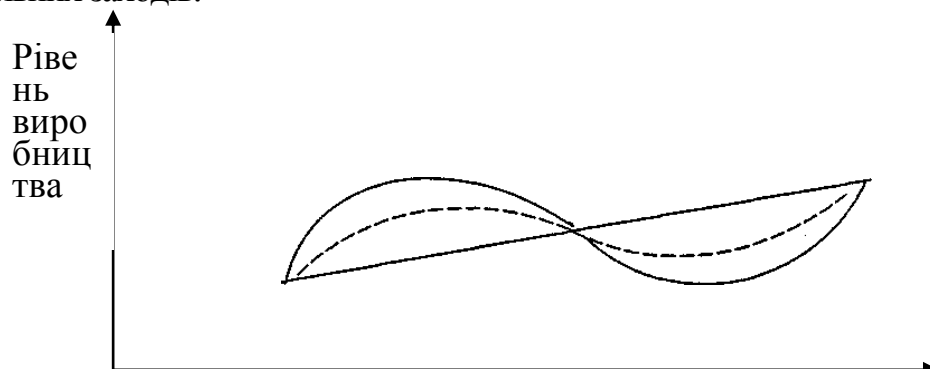
відносин до рівня й характеру розвитку продуктивних сил, процесу розширеного відтворення суспільного капіталу, зменшенню глибини економічних криз. Водночас зростали безробіття і дефіцит державного бюджету, загострювалися інші проблеми.[62].

У період сьогодення фіскальні інструменти макроекономічного регулювання використовуються урядами практично в усіх країнах світу. Різниця полягає лише у вагомості та значимості фіскальних важелів регулювання економіки порівняно з іншими знаряддями економічної політики. Тому необхідним є дослідження проблем економічно-соціального розвитку країни та потенційних можливостей реалізації державної митної політики.

У сучасній економічній літературі фіскальна політика розглядається через призму регулювання державних видатків та податкових надходжень для забезпечення повної зайнятості, стабільності цін та економічного зростання. Так К.Макконнелл та С.Брю, відомі американські економісти, стверджують, що фіскальна політика - це зміни в урядових видатках і оподаткуванні, що спрямовані на досягнення поставлених цілей збільшення обсягу виробництва та повної зайнятості, або зниження інфляції [61]. Пол А. Самуельсон та Вільям Д .Нордгауз вважають, що фіскальна політика - це процес змін у системі оподаткування, урядових видатках для того, щоб: а) зменшити коливання ділових циклів; б) сприяти швидкому зростанню економіки з високою зайнятістю та без високої неконтрольованої інфляції [62].

На нашу думку, фіскальну політику слід розглядати як сукупність важелів та стимулів, спрямованих на зміну видатків і доходів державного бюджету для вирішення соціально-економічних питань.

Для зміни соціально-економічної ситуації державі слід здійснити один із трьох варіантів фіскальних заходів:

- збільшити державні видатки;
- зменшити податки;
- застосувати певну комбінацію попередніх двох.

Якщо бюджет збалансований, фіскальна політика під час спаду чи депресії призведе до появи бюджетного дефіциту. Якщо бюджет збалансований, фіскальна політика під час спаду чи депресії призведе до появи бюджетного дефіциту.

Відповідні зміни рівнів державних видатків та податків відбуваються автоматично. Практика свідчить про те, що чисті податки можуть змінюватись й автоматично, тобто без спеціальних державних рішень. Це пояснюється тим, що переважна більшість податків залежить від доходу і тому змінюється пропорційно до зміни ВВП, навіть при стабільних податкових ставках і рівнях трансфертів.

Автоматична залежність чистих податків від ВВП є важливим фактором стабілізації економіки. Стабілізаційна функція чистих податків пояснюється тим, що вони представляють собою вилучення з економіки, тобто втрату купівельної спроможності. Якщо вони збільшуються, то ВВП зменшується і навпаки. Це означає, що з точки зору економічної стабільності податків бажано збільшувати величину таких вилучень у періоди, коли економіка прямує до інфляції, і навпаки, зменшувати величину податків у періоди, коли намітилася тенденція до скорочення виробництва. Оскільки динаміка автоматичних податків відповідає цим вимогам, вони отримали назву вмонтованих стабілізаторів. Незважаючи на те, що автоматичні чисті податки виконують стабілізаційну функцію без спеціальних державних рішень, їх ефективність у кінцевому підсумку теж залежить від держави. Але роль держави полягає в тому, що вона вмонтовує, тобто впроваджує в економіку певну систему податків та трансфертних платежів. При внесенні змін у цю систему стабілізаційна ефективність буде змінюватися. Отже, недискреційна (автоматична) фіскальна політика - це така політика, яка встановлюючи певну систему податків та трансфертів, забезпечує їм можливість виконувати стабілізаційну функцію в економіці автоматично [88, с.86]. Рис. 1.5 ілюструє, як податкова система створює вмонтовану стабільність. Державні видатки є фіксованими і вважаються не залежними від рівня ВВП. Податки змінюються зі зміною ВВП. Залежність

між податковими надходженнями і ВВП відображена висхідною лінією T . Економічне значення залежності між податковими надходженнями і ВВП стає очевидним при врахуванні двох таких моментів: податки зменшують видатки і сукупний попит. З точки зору стабільності бажано зменшувати видатки в період зростання інфляції і збільшувати їх у період спаду.

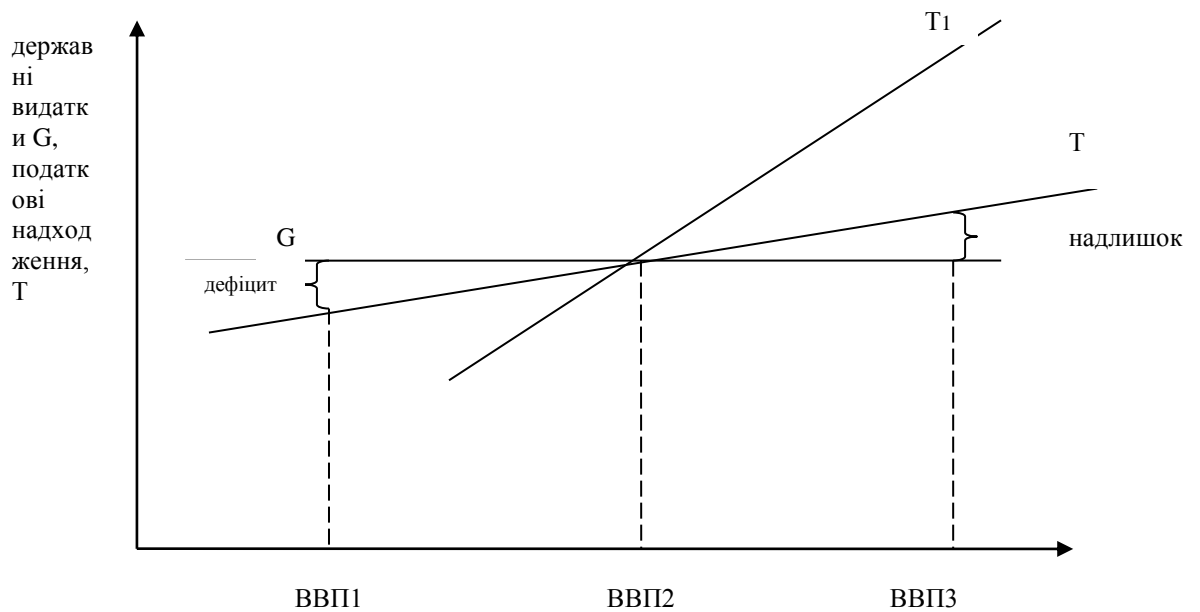

Рис. 1.5. Вмонтована стабільність (ПСО – це прогресивна система оподаткування), [88, с.87]. Тобто, у фазі піднесення ВВП збільшується, податкові надходження автоматично зростають, і оскільки вони зменшують видатки, то стримують економічне піднесення. Інакше кажучи, якщо економіка переміщується до більшого ВВП, податкові надходження автоматично зростають, зумовлюють зміни у бюджеті у напрямку від дефіциту до надлишку та зменшують загальну суму видатків. І навпаки, коли ВВП зменшується у фазі спаду, податкові надходження автоматично зменшуються, що збільшує видатки та пом'якшує спад. Зі зниженням ВВП податкові надходження зменшуються і бюджет змінюється у напрямі від надлишку до дефіциту. На рис. 1.5 низький рівень $ВВП_1$ автоматично спричинятиме преференційний бюджетний дефіцит; високий і, мабуть, інфляційний рівень $ВВП_3$ автоматично індукуватиме стимуловальний бюджетний надлишок.

З графіка видно, що масштаб автоматичних бюджетних дефіцитів або надлишків, а отже, і вмонтована стабільність, залежать від відповідності змін у податках змінам ВВП. Якщо податкові надходження різко змінюються зі змінами ВВП, нахил лінії T на графіку буде крутим, і вертикальна віддаль між T і G - дефіцити або надлишки - значною. І навпаки, якщо податкові надходження мало змінюються при змінах ВВП, нахил буде пологим, а вмонтована стабільність - незначною.

Кутовий коефіцієнт нахилу лінії T до горизонтальної осі координат на рис. 1.5 залежить від чинної податкової системи. Якщо вона прогресивна - лінія T буде стрімкішою, ніж у випадку пропорційної податкової системи (пряма T_1 - прогресивна податкова система) . За пропорційної податкової системи середня податкова ставка не змінюється при зростанні ВВП.

На жаль, є велика різниця між фіскальною політикою теоретичною та фіскальною політикою практичною. Тому виникає ряд конкретних проблем, які можуть постати перед урядом при формуванні та здійсненні фіскальної політики.

Не дивлячись на логіку сприйняття, дефіцити мають властивість бути політично привабливими, а надлишки сприймаються у політичному плані болісно. Іншими словами, можливо, існує політична схильність на користь дефіцитів, тобто фіскальна політика може уособлювати пристрасть до стимулювання економіки та інфляції. Зниження податків є політично популярним, як і збільшення урядових видатків, особливо, якщо це дозволяє виборцям політиків, які обстоюють таку політику, користуватися її перевагами. Навпаки, підвищення податків не подобається виборцям, а зменшення урядових видатків є політичним ризиком.

Враховуючи вищезгадані інструменти фіскальної політики, слід відмітити позицію Кейнса, який вважав фіскальну політику одним із основних інструментів державного регулювання. Як з точки зору антициклічної політики, так і в плані створення необхідних умов для забезпечення оптимальних темпів зростання у тривалій перспективі, у зростанні державних видатків кейнсіанці бачили основний важіль фіскальної політики. Кейнс вважав, – що держава, яка в стані зважити граничну ефективність капітальних благ з точки зору тривалих перспектив і на основі загальних соціальних вигод буде брати на себе все більшу відповідальність за

пряму організацію інвестицій [62]. Дж.М.Кларк рекомендував недостатність приватних видатків компенсувати збільшенням державних видатків [62]. Характеризуючи призначення політики державних видатків, підкреслює Роберт Петтон, уряд повинен взяти на себе функцію компенсації недоліків приватної економіки шляхом такої власної діяльності, як збільшення свого боргу при витрачанні та інвестуванні більших засобів, ніж може бути отримано з його поточного доходу [63]. Е.Хансен дотримувався позиції, що в усіх сучасних суспільствах державні видатки відіграють у вищій мірі важливу роль у створенні національного доходу [63]. Оскільки саме вони є найпродуктивнішим стимулом у збільшенні національного багатства. К. Вікселль розглядав принцип справедливого розподілу загальної суми податків, необхідної для фінансування видатків [62]. Е. Ліндаль розробив концепцію оптимальності фіскальної політики, яка визначається тим, що для кожного теоретичного суспільного товару є підтримання рівноваги між сумою граничних внесків його споживачів і сумою одержаних ними вигод [63].

Кейнс рекомендував державі здійснювати також бюджетне фінансування нерентабельних галузей промисловості, комунального господарства, виплату допомог. Причому державні видатки Кейнс не обмежував масштабами дохідної частини державного бюджету і допускав дефіцитне фінансування. Він знав, що це призведе до інфляції, проте вважав, що темпи інфляції будуть регулюватися державою, так як вона визначає розміри бюджетного дефіциту і грошової емісії.[63]

Враховуючи теоретичні аспекти фіскальної політики, Кейнс зосереджувався на боротьбі з безробіттям, передбачаючи зростання державних видатків і скорочення податків. Але необхідно врахувати те, що фіскальна політика, орієнтована на зниження інфляції, вимагає скорочення державних видатків при збільшенні податків. Кейнсіанської теорії регулювання ринку з 30-х до середини 70-х років ХХ століття у практиці Європа чітко дотримувалася, хоча в силу різноманітних течій концепція державного регулювання змінюється під впливом неупереджених позицій суспільного розвитку. Пізніше, із виникненням різноманітних явищ у країнах з розвинутою ринковою економікою, критичному обговоренню підлягала кейнсіанська методологія державного регулювання. Це

відбулось тому, що держави зіткнулися із рядом проблематичних аспектів інфляційних процесів [63]

У кінці 70-х років ХХ ст. з'являються нові економічні течії, які у протилежному аспекті розглядають проблеми макроекономічного регулювання, складовою частиною якого є фіскальна політика. А саме неокласичну теорію державного регулювання ринкової економіки, яка знайшла своє відображення у монетаризмі, теорії раціональних сподівань та теорії економіки пропозиції.

Монетаристи, як і класики, вважають, що ринкова економіка, якщо вона не піддається державному втручання, забезпечує значну макроекономічну стабільність. Монетаристська теорія виникла в 60-ті роки і була започаткована М.Фрідменом, хоча основи монетаризму закладені в класичній економічній теорії [63]. Стабільність та гнучкість цін і ставок заробітної плати, що забезпечується ринковою конкуренцією, веде до того, що коливання сукупних видатків впливає на ціни продукції і ресурси, а не на обсяг виробництва і рівень зайнятості. М.Фрідмен вважає, що державне втручання слід обмежувати тільки грошовою сферою, тобто необхідно проводити таку грошову політику, яка створювала б сприятливі умови для економічної активності [63]. Тому монетаристи вважають, що держава шкідливо впливає на економіку, і, проводячи фіскальні заходи, уряд хоч і має ефективні наміри, все ж викликає ту саму нестабільність, для боротьби з якою ці заходи були здійснені, відхиляючи при цьому фіскальну політику як засіб перерозподілу ресурсів і стабілізації. Дотримуючись позицій, що абсолютна безрезультатність фіскальної політики обумовлена ефектом витіснення, згідно якого збільшення державних видатків приводить до дефіциту бюджету і до звертання держави за позиками в банк, що в свою чергу породжує попит на гроші на фінансових ринках і підвищення процентної ставки. М.Фрідмен доводив, що фіскальна політика не має сильного впливу на економіку, окрім тих випадків, коли впливає на поведінку грошей, зазначаючи, що "зниження податків має якимось вплинути на монетарну політику – кількість грошей в обігу і темпи приросту грошової маси..." [63].

З середини 70-х років отримала поширення теорія раціональних сподівань (розвинута Дж.Муттом, Р.Лукасом, Л.Реппингом), коли в економіці виник високий рівень інфляції, безробіття, стагфляції.[62]

Вищенаведені вчення раціональних сподівань обґрунтовувало свою позицію управління економікою, вважаючи необхідністю стабілізувати нормативний підхід для всіх господарюючих суб'єктів, які б робили передбачуваними дії уряду, виробників і споживачів. У зв'язку з цим змінюється позиція споживачів, підприємців і власників факторів виробництва, що зводить нанівець результати дискреційної стабілізаційної політики.

На кінець 70-х років були сформульовані основні положення школи економіки пропозиції (розвинуті на початку 80-х років в США Уейденбаумом, М.Бернсом, Дж.Гільдером, Г.Стайном, А.Лаффером). Представники теорії пропозиції не виключали використання фіскальних методів впливу на економічний процес, вони вважають, що високі податки стримують інвестування, вкладення засобів в нову технологію, вдосконалення виробництва.[62].

Враховуючи доводи А.Лаффера, що поступлення податкових надходжень у бюджет залежить від еластичності бази оподаткування, криву Лаффера можна пояснити так, що за нульових податкових ставок жодних податкових надходжень не буде. Якщо ж податки сягнуть 100%, тобто держава привласнюватиме всі результати праці громадян, ніхто не матиме бажання працювати в офіційній економіці, і вся національна економіка стане тіньовою. Отже, знову ж не буде податкових надходжень. Тому, якщо податкові ставки зростають від нуля, то податкові надходження збільшуються. Тоді за певного рівня ставок податків люди починають менше працювати в офіційній економіці та спрямовують свою активність у тіньову економіку. Відтак державні податкові надходження фактично зменшуватимуться, навіть якщо податкові ставки збільшуватимуться.[63]

"Фундаментальна ідея, що лежить в основі кривої,- говорив професор А.Лаффер, - полягає в тому, що чим вищі граничні податкові ставки, тим сильніший спонукальний мотив буде в індивідів для ухилення від них. Люди працюють не для того, щоб платити податки"[63].

Як свідчить статистика досліджень, теоретичні школи економіки пропозиції в певній мірі зумовили податкові реформи США та інших країн. З кінця 80-х початку 90-х років у провідних країнах Заходу проводились радикальні податкові реформи, метою яких було запровадження більш рівномірного оподаткування рівних за величиною доходів, зменшення податку на прибуток компанії, зниження прогресивності оподаткування.

Концептуальні підходи монетаризму і теорії економіки пропозиції були покладені в основу неоконсервативної економічної політики, яку проводили президент США Р.Рейган і прем'єр - міністр Великобританії М.Тетчер у 80-х роках.[63]

Неокласичні концепції сучасності служать теоретичною базою дерегулювання і денационалізації в країнах з розвинутою ринковою економікою, виступаючи за строге обмеження державного втручання в економіку, але не заперечують його. Вони визнають, що в ряді випадків ринок виявляє свою "інфантильність" для досягнення максимальної ефективності. Отож, у таких випадках держава може відігравати позитивну роль, поліпшивши розподіл і використання економічних ресурсів.

Емпірично, досліджуючи еволюцію поглядів на роль фіскальної політики у державному та регіональному аспекті, важливо звернути увагу на інституціоналізм, який виник на початку XX ст. в США. Представниками його були Т.Веблен, Дж.Коммонс, У.Мітчелл, Г.Мінз, А.Берли, У.Ростоу, Р.Арон, Дж.Гелорейт, Р.Мюрдаль та ін.[63]. Тобто вони досліджують економічні явища за допомогою неекономічних факторів, включаючи соціально-політичний, правовий, психологічний та інші, що є вкрай притаманним фіскальній політиці. Дана позиція інституціоналізму є найближчою до кейнсіанства, зокрема до посткейнсіанства в Англії. В концепції інституціоналістів вагоме місце посідає ідея соціального контролю над економікою, центральне місце в якому відводиться фіскальним важелям загальнодержавного та регіонального рівня, відводячи державі також вирішальну роль в організації та стимулюванні науково-технічного прогресу, тому що саме держава повинна взяти на себе турботу про організацію фундаментальних

досліджень, розробку і реалізацію наукових досліджень і впровадження їх у реалізацію фіскальної політики.

Підводячи підсумки проведеного аналізу, слід відмітити, що економісти інституціоналізму, кейнсіанського і некейнсіанського напрямків, відводять фіскальній політиці визначальну роль у регулюванні регіонального та державного сектора в цілому. І тому саме ці концепції розробки ефективної фіскальної політики необхідно взяти до уваги, як такі, що є якомога більше адаптованими до реалій сьогодення.

Стимули та важелі фіскальної політики, якщо їх розумно використовувати, можуть забезпечити необхідний вплив на економіку як загальнодержавного, так і регіонального рівня. Але при здійсненні фіскальної політики можуть виникати певні проблеми, які обмежують її ефективність, тобто, коли виникає проблема використання фіскальної політики в політичній фальсифікації, тому що ряд політиків можуть свідомо використовувати фіскальні заходи у власних цілях, які погіршують економічну ситуацію (популярним заходом є зниження податків і збільшення урядових видатків).

Важливим атрибутом фіскальної політики, що висувається проти надмірного втручання уряду в економіку, є те, що уряд не завжди приймає рішення в інтересах суспільства, тобто ефект особистих інтересів обмежує ефективність у прийнятті урядових рішень.

Виникають також серйозні проблеми, пов'язані з проведенням фіскальної політики, тобто в кризовий період уряд проводить стимулювальну фіскальну політику, збільшуючи свої видатки. А цей фактор в свою чергу збільшує дефіцит бюджету, з метою фінансування якого уряд виходить на грошовий ринок за рахунок збільшення попиту на гроші.

У процесі роботи виникає нагальна потреба дослідження ефекту чистого експорту щодо питань здійснення фіскальної політики. Припустімо, що в країні проводиться стимулювальна фіскальна політика, яка підвищує процентну ставку. Чим вища процентна ставка, тим вищий ефект плинності в країну фінансового капіталу з-за кордону, де процентна ставка відповідно нижча. Тому іноземні

інвестори повинні придбати валюту даної країни, щоб вкласти її в цінні папери цієї країни, тобто попит на валюту даної країни збільшиться, відповідно збільшиться і її ціна. Враховуючи таку ситуацію, слід відмітити, що коли для купівлі товарів даної країни необхідно буде мати на даний момент більше валюти іншої країни, то ці товари в інших країнах подорожчають. У результаті чого зменшиться експорт даної країни і збільшиться її імпорт (оскільки за ту саму кількість своєї валюти можна буде купити більшу кількість іноземних товарів), тобто це зменшить чистий експорт (різниця між експортом та імпортом) і стимулювальну фіскальну політику буде анульовано.

Такі проблематичні нюанси, звичайно, дещо понизять ефективність фіскальної політики, однак не є дуже суттєвими і не можуть служити аргументом для заперечення її використання у стимулюванні розвитку національного господарства в певному напрямку.

Проаналізувавши вищесказане, слід відмітити, що фіскальна політика виступає важливим інструментом державного та регіонального регулювання економікою. Оскільки загальнодержавна і регіональна політики є складовою і невід'ємною частиною соціально-економічних та фінансових трансформацій, що здійснюються в Україні, та передбачає в контексті вирівнювання фінансового забезпечення поєднання діяльності місцевих органів виконавчої влади, за якими закріплені певні повноваження центральних органів, що делегують функції для соціально-економічного розвитку регіонів.

1.2. Передумови розвитку фіскальної політики

Вивчення сутності фіскальної політики, дослідження її ролі у соціально-економічному розвитку як держави в цілому, так і митного регулювання зокрема, навряд чи можна вважати вагомими, а висновки придатними до плідного використання на практиці за умови відсутності опори на добре теоретичне підґрунтя, що базується на результатах численних праць попередників. Ряд вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, починаючи з часів синкретичного

розуміння економічних явищ і до доби сучасної, залишили величезну спадщину, недооцінка вартості котрої була б значним недоліком будь-якого справді наукового дослідження.

Ще за часів Стародавнього Світу видатні представники суспільної думки піддавали пильній увазі питання, що пов'язане з фіскальною політикою, теоретично-практичними засадами, принципами проведення, стимулами врегулювання позитивних чи негативних явищ, які виникають при фіскальних відносинах. Специфічною особливістю тогочасного пізнавального сприйняття процесів фіскальної природи є увага до окремих боків певного явища на тлі цілісного світорозуміння, слабе розкриття внутрішніх діалектичних протиріч поміж поодиноким та загальним.

Фіском у Стародавньому Римі спочатку називалася військова каса, із кінця I століття до нашої ери - приватна каса імператора, а з IV століття - єдиний загальнодержавний фінансовий центр.[63]

У буржуазних країнах державна казна.(від. Лат. "fiscalis"- казенний). В Росії XVIII ст. – це урядовець, який таємно наглядав за виконанням урядових розпоряджень, у переносному значенні - "донощик", тобто в загальному аспекті – це казна (тюрк.) - сховище грошей). ” Це маніпулювання державним бюджетом із метою виконання державою своїх функцій. Термін "фіскальна політика ” прирівнюється до терміну "фінансова політика держави", але якщо в останньому випадку треба обов'язково додавати "держави" , то у першому – це зайве, оскільки фіскальна політика може бути тільки державною. Фіскальна політика виявляє себе у системі форм і методів мобілізації фінансових ресурсів держави, тобто ведеться політика державних доходів, а також їх розподілу.

Логос - термін, вживаний давньогрецьким філософом Гераклітом для позначення універсальної закономірності, що їй підпорядковане все існуюче; в ідеалістичній філософії – духовне першоджерело, світовий розум, абсолютна ідея.[62]

Доречним є також можливість використання "логосу" в економічній науці, а саме в дослідженні "логосу фіскальної політики", який вимагає науково-історичного обґрунтування, оскільки, генезис всіх складових фіскальної політики та еволюція

розвитку знаходяться в тісному причинно-наслідковому зв'язку, а історичний аналіз дає можливість не тільки усвідомити зміст явищ, що відбувалися, але і передбачити ситуацію на майбутнє.

У фіскальній політиці важливе місце займають податки та державні видатки, як нерозривна єдність даного механізму. В тій формі, у якій ми з ними зіштовхуємося в сучасних умовах, склалися вони відносно недавно, хоча тенденції до виникнення подібних механізмів прослідковувалися ще в стародавності. Головними передумовами до виникнення зародкових форм подібних важелів були:

- 1) перехід від натурального господарства до грошового;
- 2) зародження й формування держави.

Генезис фіскальної політики прослідковувалося у вигляді тимчасових жертв, субсидій, виплат, необхідних у виняткових випадках, при надзвичайних обставинах. Держава, що існувала, використовувала більш примітивні механізми участі громадян у реалізації загальних цілей по захисту від зовнішньої небезпеки, тих чи інших задач державного розвитку та фіскальної політики зокрема. Фундаментальною базою даного механізму була система повинностей у формі безоплатного надання послуг населенням державі. У динамічному аспекті виділяється і визначений різновид грошових внесків, замість особистих послуг. Розвиток грошових відносин, грошові внески (платежі) стали відігравати неупереджено-важливу роль. У багатьох учених-економістів виникає протиріччя щодо такого трактування, що «податки виникли разом із товарним виробництвом, поділом суспільства на класи й появою держави, якому були потрібні засоби на зміст армії, судів, чиновників і інші нестатки». Доречним є в даній ситуації посилення на К. Маркса, який підкреслював: «У податках утілене економічно виражене існування держави». [Маркс К., Энгельс Ф. Збір. праць, т. 4, с. 308]

Податки – пов'язані з товарним виробництвом, але вже на відносно високій стадії його розвитку. Та в даному виді вони з'являються з переходом товарного виробництва на четверту стадію (перехід до грошової форми вартості), тоді як попереднім трьома стадіями у більшій мірі були характерні повинності (податкові важелі), що формують фіскальну політику. К. Маркс

зосереджується на такому трактуванні, що податки характерні для економічно розвинутої держави, а виникнення товарного виробництва тільки передумова для його формування в цілому й податків, як елементів сформованої економічної системи[63] У підставі розподілу фінансових навчань і установ на періоди лежить розвиток держави і його основних механізмів. Відповідно до цього, дореволюційні видання виділяють п'ять основних етапів становлення фіскальної політики, а саме:

1. Східні держави.
2. Класичні держави Греції й Риму.
3. Феодалізм.
4. Абсолютизм.
5. Конституціоналізм.

Закономірностями державних доходів і витрат було те, що на першому етапі надзвичайні потреби негайно розподілялися на громадян тоді, як уже до ХХ століття вони задовольнялися за допомогою державних позик, що виплачувалися поступово. Ксенофонт стверджував, що держава в разі потреби може мати у своєму розпорядженні все майно громадян як свою власність. [62]. Джерелами державних доходів були казенні промисли, доходи від оренди, повинності, накладені на іноземців, доходи від рабської праці, добровільні приношення й пожертвування. Аристотель виходив з участі громадян у формуванні доходів держави, тому що їхнє благополуччя тут реалізовувалося як єдине ціле. Цицерон, заперечуючи зв'язок між скарбницею й громадянами, досить докладно описував податковий механізм і його застосування в інтересах держави. [62]

Формування законодавства Афін належало громадянам, вище ж управління зосереджувалося в особливій Раді. Доходи держави поділялися на звичайні й надзвичайні. Звичайні - це монополії, виторг від конфіскованого майна, мита і добровільні приношення (літургії). Основою надзвичайних доходів були податі й позики.

У цілому фінансове управління в Греції не вважалося предметом, гідним особливих досліджень і наукових вишукувань. Будь-яка важлива фінансова міра

приймалася й затверджувалася народними зборами.

Управління державним господарством Риму зосереджувалося в Сенаті. В основу фіскальної політики покладено майнове, поголовне оподаткування, причому друге поширювалося тільки на провінціалів. Цим двом формам податкового обкладання відповідали оцінка майна й перепис.

Виділяються такі види платежів: промисловий податок, платниками якого були всі особи, що займалися яким-небудь промислом, майновий, поземельний, особистий. Поряд із прямими податками в Римі існувала система непрямих податків. Імператором Августом був введений податок на спадщину.

У Римській імперії існувала досить розгорнута система податкових органів. Деякі механізми фінансового устрою Стародавнього Риму перейняла Візантія. До VII століття там існував 21 вид прямих податків (поземельний, подушний, податок на коней, податок на рекрутів і т.д.), мито. Існував навіть «податок на повітря» як штраф за перевищення встановлених розмірів споруджуваного будинку. Розвинута була і система надзвичайних податків: на будівництво флоту, на побудову військових контингентів. [62]

Важливу роль у подальшому розвитку фіскальної політики займає епоха феодалізму, оскільки в цей період з'явилася постійна плинність, мінливість важелів насичення доходів держави.

Фіскальні важелі взаємно трансформуються, а часом здобувають форму інших джерел державних доходів та видатків, яким віддається перевага. Фінансовий устрій середніх століть виходив із переваги місцевого, автономного господарства над центральним, державним, останнє було натуральним. Зборам піддавалися середні й низькі прошарки населення, вищі класи й духівництво самі збирали у свою користь данини, десятини.

З точки зору Фоми Аквінського (XIII століття), що виходило з основного постулату, відповідно до якого людина без суспільства не в змозі добути все необхідне для життя. Держава формується з метою захисту інтересів громадян, і тому прийняті державні рішення не повинні ущемляти громадян податками. Фома Аквінський звертає увагу на питання об'єктивності існування фіскальної політики та, позитивно

його вирішуючи, спираючись на теологічну методологію, акцентує увагу на моральних аспектах оподаткування, розглядаючи останнє як процес абсолютно добровільний, наслідок взаємокорисного порозуміння держави та громадського загалу, що, за нашим поглядом, є не досить обґрунтованим припущенням [63]

Доречно звернути увагу на розвиток оподаткування в Англії. На чолі фінансового управління держави знаходився король, представником якого в регіональному управлінні був шериф, а в громадах фінансами завідували органи самоврядування. Король не міг установлювати податки інакше, як за згодою парламенту, що складався з представників дворянства й духовництва. Однак поступове встановлення довільних зборів стає традицією королівської влади, незважаючи на протести й опір парламенту. [63]

Використовуючи непорозуміння між партіями та міжособні зіткнення, королівська влада набула надзвичайної сили. Король самостійно, без згоди парламенту, міг проголошувати податки й платежі. Однак після масових народних невдоволень повноваження парламенту були відновлені. Особливе значення почали здобувати непрямі податки, у формі акцизів, управління якими відокремилася в окремій акцизній конторі, що складалася з 8 комісарів.

Місцеві органи самоврядування зосередили контроль за допомогою 5 місцевих податків: податок по графствах; міський податок; парафіяльний податок; податок для бідних; дорожній податок. Усі вони були прямими, а податок по графствах – найголовнішим. У системі прямих податей виділяються добровільні дарування, які мали примусовий характер; класна подать, що накладалася на все населення старше 14 років і що поділяла його на класи зі ставками податку від 40 марок до 4 пенсів. [63]

Також важливий вклад у розвиток регіональної фіскальної політики здійснено Францією. Тому що спочатку, при повній перевазі місцевого господарства, найважливіші питання по фінансовому управлінню приймалися народними зборами. В основу обкладання податками була покладена римська податкова система. Збором і розподілом податків керували громади, а вищий контроль знаходився в руках чотирьох комісарів, що відали своїми територіями. Вища юрисдикція в області

податків була зосереджена в парламенті. Однак поступово фінансове управління усе більш централізувалось й стало характеризуватися рисами фінансів абсолютної монархії. Формально ніякий новий податок не міг бути введений без попереднього обговорення в державній і фінансовій радах. Однак згодом значення останніх було зведено до мінімуму, і фактично управління перейшло до Ради, що була при королі. Державною скарбницею завідував генеральний контролер, що входив до складу фінансової ради, який підпорядковувався міністру фінансів. Уся вища юрисдикція податків зосереджувалася в Парламенті.[62]

Якісний стрибок у розвитку податкової системи у Франції зв'язується з фінансовою кризою на рубежі 60-70-х років XVIII століття. Призначений міністром фінансів Франції абат Терре вводив нові податки, уточнював механізми діючих.[62]

Також у даному дослідженні необхідно звернути увагу на Прусську фіскально-економічну політику, оскільки, в XVIII столітті на чолі фінансової системи знаходилася Генеральна директорія, якій були підлеглі провінційні камери, що включають окружні, які завідували податками й поліцією. У 1746 р. до них приєднується акцизне управління, що переросло в особливий департамент акцизних і митних зборів. На рівні губерній засновувалися особливі відділення по завідуванню прямими податками, доменами й лісами, окремо — непрямими податками. З 1823 р. з останніх почало формуватися провінційне податкове регулювання.[63]

Беручи під увагу конституційний період розвитку податкової системи, слід відмітити таку тенденцію, що перехід від абсолютизму до конституціоналізму зажадав розширення діяльності і зміни співвідношення і механізму наповнення дохідної й видаткової частини бюджету. До колишніх витрат приєднуються витрати на внутрішнє управління. Покриття дефіциту, що збільшується, здійснювало розподіл класів на спроможні сплачувати податки та неспроможні. Абсолютна влада виявилася неспроможною без допомоги суспільства вийти зі скрутного становища.

В основі податкового вчення Адама Сміта лежать кілька положень: а) податки повинні бути розмірні з доходами і рівномірно обкладати всі їхні види; б) час, способи і кількість податків повинні бути відомі; в) механізм вилучення податків

повинен бути зручний платникам; г) кожен податок повинен стягуватися з мінімальними витратами, а вилучені суми повинні відразу ж працювати. Отже, сформульовані А. Смітом принципи оподаткування не втратили актуальності і сьогодні. Аналіз стану фіскальних інструментів у Великобританії (та частково в інших країнах) на протязі кількох сторіч дозволив А.Сміту дійти висновку щодо відповідності змісту фіскальних важелів економіки [63]. Вдосконалюючи цю тенденцію, він фактично визначив еволюційні аспекти зростання частки фіскальних доходів та видатків в загальному обсязі державних фінансів та дійшов висновку щодо недоцільності останніх на спрямування в державний сектор, іманентними рисами якого, на його думку, є неефективність, неповороткість та неконкурентоспроможність.

Покритикувавши ряд положень теорії А.Сміта, Д.Рікардо значно поширив розуміння фіскальних процесів. Він докладно дослідив сутність та механізми впливу на національних виробників цілої низки фіскальних важелів, чітко визначив їх загальні та специфічні властивості. Важливий вплив на подальший розвиток теоретичних основ фіскальної політики справив його в певній мірі дискусійний висновок (у якому він солідарний зі своїм попередником) щодо внутрішньо притаманної державним видаткам неефективності [62]. Але разом з тим авторська логіка доведення цього висновку базується на дещо сумнівних припущеннях. У питанні щодо кінцевих платників податків Д. Рікардо методологічно не зовсім послідовно займає позицію принципово відмінну від А.Сміта, заперечуючи його тезу одноосібності землевласників та поширюючи їх коло на усіх одержувачів доходу чи власників капіталу. На жаль, цей, безперечно, прогресивний крок призвів автора до хибних висновків щодо існування автоматичного пропорційного розподілу податкового тягаря поміж усіма верствами населення.

Під впливом вчень, що панували, склався і ряд підходів в області фінансових реформ:

- 1) початок самооподаткування, при якому формування бюджету надане самим платникам податків;
- 2) зародження гласності і народного контролю, що стежив би за правильністю

- збору й витратами засобів;
- 3) встановлення податного цензу;
 - 4) здійснення правомірності, при якій відносини між фіском і народом повинні спиратися на чіткі правові норми;
 - 5) організація самоврядування.

Вагомий внесок у формування категорійного поняття фіскальної політики внесла і Київська Русь. На наш погляд, початком фінансового устрою у цій державі можна вважати встановлення данини. По суті, спочатку воно було майже єдиним джерелом доходів і служило задоволенню потреб князя і дружини. Надалі склад державного апарату запланував уже реалізацію інших задач. [61]

На наш погляд, саме за часів Київської Русі почали зароджуватися найдревніші паростки регіональної політики – методи правління князя Олега. Після перемоги над древлянами, що проживали вздовж Прип'яті, князь зажадав від них данини. У наступні два роки Олег заволодів ще й землями сіверян - князівство Чернігівське. На них був накладений вже менший податок, оскільки вірність та прихильність сіверян були необхідні Олегу для безпечної взаємодії південних територій із північними. Бачимо, що вже на такому примітивному розвитку фінансової системи князь вміло формує свою політику по племенах - тодішніх регіонах його держави. Накладаючи диференційований податок, князь районує свою фіскальну політику, в залежності від свого політичного бачення.[61]

Наступний етап розвитку регіональної фінансової політики припадає на правління княгині Ольги. Вона поділила всі землі на цвинтарі або волості, обклала державною даниною землі Північної Русі, по Лузі і Мсті, визначила податки на користь державної скарбниці а також на користь своєї волості. Таким чином, княгиня розумно примирила розрізнені племена – первісні регіони, що виступали об'єктами фінансової політики, об'єднавши їх єдиним фіскальним тягарем. В цей час формуються адміністративні центри, наділені функціями регіонально-фінансового управління.

Взагалі, поняття податку в Київській Русі ґрунтувалося на древнім понятті про державу. Правитель розглядався не як глава держави, а як особа, доходи якої не

відокремлювалися від доходів, що служили для задоволення державних нестатків. При посиленні Московської держави збори здобувають характер державних податків (з'являються ставки). Релігійний характер світорозуміння сприяв домінуванню серед вітчизняних наукових кіл вкрай негативного ставлення до заощадження доходів, використання будь-яких їх надлишків на виробниче інвестування, обмеживши їх спрямування адміністративними та церковними витратами [62], що визначило межі впливу фіскальних заходів, створило, за відсутністю істотної державної підтримки національного виробника, нездоланні перешкоди на шляху потенційно можливого економічного зростання, стримувало розвиток національної економіки.

Усе населення поділялося на дві великі групи. Перша – клас, вільний від податей (князівські слуги; духовенство; обділені – люди, що відносяться до податного стану, але за якимись причинами звільнені). Друга – податкоплатники (міські жителі; хлібороби).

Значну увагу нам хотілося б приділити аналізу деяких видів податків у Древній Русі як важливих атрибутів фіскальної політики. Варязькі князі, покликані слов'янськими племенами, не вимагали данини, але одержували від них дарунки; інші племена, скорені силоміць, платили данину.[63]

- Дарунки. Добровільні підношення підданих, що істотно відрізнялися від данини. Відмінність складалася насамперед у тім, що стягувалися вони самими податними особами, а не намісниками князів. Крім того, дарунок носив ще випадковий і не систематизований характер.
- Данина. Означає контрибуцію з народів скорених, якою вони відкуповуються від рабства. Це ще не податок, але плата підданих, що згодом розділилася на окремі збори, податки й повинності.
- Оброк. Означав плату за користування відомим предметом. Часто він означав подать, що сплачується при заміні різних повинностей і зборів.
- Податки, стягнуті на утримання війська, поділялися на надзвичайні (стягувалися під час війни) і постійні (постійно стягувалися на утримання війська).

Враховуючи загальні тенденції фіскальної політики Київської Русі, слід відмітити велику кількість податків з населення.

Підсумовуючи фіскальну систему Київської Русі слід відмітити, що її розвиток характеризується наступними періодами.

2. Від зародження держави до періоду феодальної роздробленості. Основу доходів на цій стадії складали дарунки; данина; збори на випадок війни.
3. Період феодальної роздробленості. Фіскальний механізм виходить з поглядів на державу як на приватну власність князя. Будь-який удільний князь мав свій двір, дружину, вважався незалежним володарем. До цього слід додати міжусобиці, що вимагали надзвичайних зборів, і побори татар.

У період монголо-татарського панування населення феодальних князівств платило десятину, пізніше поголовну подать.

Головним загальнодержавним щорічним податком селян у Великому князівстві Литовському була сребщина. Оподаткування здійснювалось на земельній одиниці – дворищі. На користь церкви селяни сплачували десятину. У Польській державі Галицьке боярство до 30-х років XV століття платило податки з кожного лану по 4 гроші, 2 міри вівса, 2 міри пшениці. Міське населення платило податок із рухомого та нерухомого майна. В 1459 р. з'явився акциз (на алкогольні напої).

Розвиток торгівлі у XVI- XVIII столітті і формування фінансово-грошової системи сприяли подальшому розвитку фіскальної політики на українських землях. На українських землях, що входили до складу Польського королівства, основним щорічним податком із сільського населення було ланове. Єдиним непрямим податком був акциз на алкогольні напої .

У 1563р. був створений державний скарб, джерелом якого став постійний податок – кварта, як 4 частина доходів від королівських маєтків і мита, у 1629 р. в Речі Посполитій була проведена реформа фіскальної політики – замість ланового було введено подимне – податок із будинків. А також були введені інші податки.

В Українській козацькій державі, починаючи від Б.Хмельницького, податкова система підпорядковувалася гетьману. У роки правління Малоросійських колегій

(1722-1727рр. і 1764-1782рр.) було встановлено контроль над фінансами України.

Фінанси українських земель того часу були об'єднані з фінансовими системами королівської Польщі та Російської імперії. Політика російського царизму призвела до цілковитої втрати Лівобережною Україною автономних прав у фінансово-кредитній сфері.

Важливу роль у генезисі фіскальної політики на українських землях відіграла Запорізька Січ, яка вийшла на історичну арену в середині XVII століття. Ресурси в Січі формувалися з концепції податкових платежів: натуральних та особистих повинностей. Податки на Запорожжі стягували через ціни на товари (прямі, непрямі податки), а також із доходів від промислів. Козаки не сплачували податків на споживчі товари. Довгий час фіскальна система Запорожжя об'єктивно могла опертися лише на зовнішні джерела – військову здобич, царське “жалованьє”. Фінансовий стан Січі залежав від надходження високоліквідних активів: золота, срібла, а також дорогого посуду, зброї, цінних тканин, килимів, коней, худоби

У загальному аспекті фіскальна система Запорозької Січі, що склалася в процесі самостійного розвитку українського суспільства, без сумніву, була продуктом міжнародного впливу.

Корінні зміни у фіскальній системі як на західних, так і на східноукраїнських землях відбулися в XIX – на поч. XX ст. Головним джерелом бюджетних доходів царської Росії були оброчний і подушний податки з селян, шинкові та митні збори, податки з капіталів і торгових оборотів, незначні податкові збори із дворян. З часом зростає роль непрямого оподаткування, насамперед, так званого питейного доходу, який продовжував ґрунтуватися на системі відкупів. Така структура податків, основний тягар яких падав на плечі селян, зумовила дефіцит бюджету, який покривався за рахунок зовнішніх та внутрішніх позик, а також додатковим випуском в обіг паперових грошей.

Постійну увагу у розвитку фіскальної системи приділяв уряд Австро-Угорської імперії, під гнітом якої перебували Галичина, Буковина, Закарпаття. З українського населення в основному стягувалися прямі та посередні податки.

Отже, фіскальна система України, яка була сформована в процесі

промислового та індустріального розвитку, стала одним із важливих факторів соціально-економічного прогресу суспільства. За допомогою цієї фіскальної системи правлячі кола Росії та Австро-Угорщини здійснювали свою жорстоку колоніальну політику на українських землях.

Фіскальна система Російської держави XIV-XVII століття (від Івана III до введення подушної податі) характеризується збільшенням кількості прямих податків, що до цього представляли не дуже важливе джерело доходів, у протизагуг інших доходам (оброк, мито і т.д.).

Унаслідок збільшення прямих податей змінився і характер самих податей, що привело до більш пильної уваги до фіскального розкладу.

Прикладом впливу фіскальної політики на положення населення, внутрішню й зовнішню стабільність держави можуть послужити «соляні бунти».

На початку XVIII століття Петро Перший затверджує деякі нові податки у формі промислових зборів. Наприклад, мито з покупки товарів у виробників було введено Указом від 15 лютого 1705 р. і припускало сплату кожної десятої гроші в місті за повітових виробників покупцями. Продукти харчування обкладалися особливо при продажі на ринках (Указ 1 лютого 1700 року). Особливий збір був заснований і з майстрових і ремісників, що продавали свої вироби на площах. [91, с.31]

Епоха Петра I характеризувалася грандіозними державними перетвореннями, масштабними військовими зіткненнями, війнами, що вимагали величезних фінансових витрат. Пошук нових державних доходів здійснювався через податкові механізми, спеціальних людей, в обов'язок яких входило вводити нові податі, нові джерела доходу, часом досить незвичайні (податки з кавунів, горіхів; криголамний збір; податок на дубові труни).

Під кінець XVIII століття прямі податки в системі державних доходів починають відігравати другорядну роль, а на перше місце висуваються непрямі. Останні забезпечують більш сорока відсотків надходжень (при цьому більше половини з них склали штатні податки й збори), тоді як основні види прямих податків (подушний, промисловий, подвірний) давали в бюджет тільки біля третини доходів.

Непрямі податки в основному зосередилися на солі, напоях (із 2-ї половини XVII ст.), тютюні. Обкладання тютюну, заборонене при Катерині II (1762 р.), відновлено з 1838 року. У XIX столітті до них додаються акциз на бурячний цукор (з 1848 р.), акциз на гас (з 1872 по 1877 р.), а акциз на сіль скасовується з 1881 року. З епохи Петра Першого розвивається і система зовнішніх митних платежів.[62]

Система податків була доповнена визначеними новими видами податків і зборів. З кінця XIX століття на зміну подушної податі приходять прибуткове обкладання: податок на доходи з цінних паперів; державний квартирний податок. Діяла патентна система обкладання торгівлі і промисловості (уводилися квитки на крамниці як плата за кожен торговий заклад). Виникли спеціальні державні збори. Традиційно стійкою залишалася система акцизів. Причому основне місце в них займали акцизні збори на традиційні для Росії предмети (тютюн, сіль, цукор, сірники, гас і т.д.).

У XIX столітті Україна сама була лише регіоном у складі Великої Російської імперії – Малоросією. Її було поділено на 9 губерній, які складала три окремі регіони. До Лівобережної України входили Чернігівська, Полтавська та Харківська губернії, Правобережжя складалося з Київської, Волинської та Подільської губернії, нарешті, новоосвоєний Південь поділявся на Катеринославську, Херсонську й Таврійську губернії. Губернатори, призначені царем, відповідали за збір податків, які йшли на утримання армії, царя та їх самих. Після невдалої спроби Кирила Розумовського відстояти економічну автономію України, фінансова система нашої держави була об'єднана з фінансовою системою імперії Романових. У всіх губерніях проводилась єдина фінансова регіональна політика. Інструкції малоросійських колегій регламентували збирання податків, збирачі яких щомісяця і кожен третину року подавали у колегію рапорти про свою роботу.

Кардинально змінилася ситуація фінансово-економічного напрямку в радянські часи. Податкова політика в цей час в Україні привела фактично до зникнення об'єктів обкладання. Грошові податки припинили існування за ліквідацією основного інструмента – грошей, а розвиток натуральних вів до скорочення виробництва й активності виробників. У результаті націоналізації

промисловості непряме оподаткування утратило всякий зміст.

Податкова система періоду непу відрізнялася реалізацією кількох функцій і насамперед фіскальної й контрольної. Введення в 1921 році промислового податку становило реальний механізм їхнього здійснення.

Використання різних видів прямого обкладання на тлі надзвичайної бідності населення не могло дати достатніх надходжень. Тому відновлюється система непрямого обкладання, у першу чергу до митних і непрямих податків, що виражають задоволення визначених потреб (тютюн, вино) чи відомий статок.

Слабка організація податкових органів, неорганізований облік платників змушували звертатися до дуже примітивних способів обкладання. Початок двадцятих років характеризувався надзвичайними потребами в засобах для боротьби з епідеміями. Це привело до відносно грубого податкового важеля, але гарантуючого достатні надходження, – загальногромадянському податку, при якому все працездатне населення було розділено на три розряди.

Успіх загальногромадянського (по суті – подушного) податку в 1921 році спонукав повторити його в 1922 і 1923 роках із метою допомоги сільському господарству, щоправда, уже з більш численними розрядами платників і відповідними їм ставками. Розгалужена система акцизів повинна була забезпечити державі максимальну суму доходів. 1923 і 1924 роки стають у фінансовій політиці періодом надзвичайної напруги податкових ресурсів. Значну роль у даний період зіграла також стимулююча функція податкової системи. Особливістю функціонування податкового апарату в той період було своєчасне реагування на наявні господарські процеси. Стратегія здійснення оподаткування в період непу поділяється на два етапи:

- 1) Перші роки непу характеризувалися відносно рівноважним тиском податкових важелів на різні суспільно-економічні уклади. Сума прямих і непрямих податків, що приходиться на неусуспільнену частину економіки, не перетинала рубежу, за яким включалися б переважно конфіскаційні важелі.
- 2) Друга половина 20-х років зв'язана з переорієнтацією, що відрізняється різким збільшенням податкового тягаря на приватний сектор. Цей етап

характеризувався згортанням нової економічної політики, насамперед економічно. Тільки за два роки, з 1928 по 1930 р., легальна кількість приватних підприємств, що працювали, у промисловості зменшилося на 44 %.

У другій половині 20-х років після даних змін скоротилися надходження в дохідну частину бюджету при досить значній заборгованості державних підприємств. Відповідно, це викликало і переорієнтацію в підходах податкових органів до різних секторів економіки. Коли значну частину надходжень забезпечував приватний сектор, можна було зберігати розгалужену систему преференцій для державного. При згортанні ж приватних підприємств відповідно зменшилася і пільгова база для державних підприємств.

Чітко виражена орієнтація побудови податкової системи, що відповідає тоталітарному режиму, проявляється з кінця 20-х років. Проглядався різний податковий режим для суб'єктів, заснованих на різних формах власності. Якщо відносно пільговим він залишався для державних підприємств, то податкове навантаження практично знищувало підприємства, засновані на приватній власності, і інші, зміцнілі в період нової економічної політики. Виникають нові податкові важелі, що підсилили перерозподільний крен на користь держави (податок з обороту, податок на надприбуток, військовий податок, самооподаткування).

Перетворення фіскальної теорії в складову офіційної радянської економічної науки загальмувало її розвиток та супроводжувалося втратою частини накопиченого багажу, примусовою зміною пріоритетів розвитку з науково об'єктивних на заідеологізовані. Враховуючи тезу відмирання пролетарської держави, марксистичне не виявляли особливої зацікавленості до питань державних фінансів, (за виключенням націоналізації банків, анулювання державного боргу та не сприйняття непрямих податків). Хоча певна інерційність руху фіскальної теорії обумовила її подальший розвиток у перші пост революційні роки, особливо в галузі вирішенні питання суворого визначення понятійного навантаження компонентів фіскальної політики, а насамперед податків та податкової політики. Одночасно консервація

ортодоксального методологічного та концептуального апарату завадили дослідникам дійти об'єктивних, науково обґрунтованих висновків.

Важливі зміни в розвитку вітчизняного варіанту теорії фіскальної політики відбулися у 30-тих роках, після офіційного проголошення існування якісної різниці між фінансами капіталізму як категорії, що включає до себе фіскальну політику (її поняття відсутнє в лексиці тогочасної радянської фінансової науки, тож ми розглядаємо її як частину фінансової політики, хоч вона такою не є, бо включає елементи не властиві останній, на зразок натуральних податків), та їх "соціалістичним" аналогом у термінологічному плані, акцентуючи увагу на суспільно-виробничому характері останнього. Однак запорукою такого висновку послугувало цілком унікальне для світової історії становище, яке склалося у народному господарстві після поступового згортання НЕПу та поширення тенденцій односуб'єктної монополізації власності [4, с.51]. Відповідно до цього представники офіційної науки визначили головні напрями подальшого розвитку теорії фіскальної політики: дослідження інструментальних якостей фіскальних заходів як інгредієнтів системи планового управління народним господарством та розробка проблеми взаємозв'язку виробництва та фіскальних відносин. У наукових колах щодо фіскальних відносин на протязі 30-50-х років точилася жорстка дискусія поміж двома групами дослідників: перші (А.Бірман, В.Дьяченко) обстоювали позицію, за якою фіскальні відносини потрібно розглядати як елемент сукупності виробничих відносин, інші (Д.Аллахвердян) вважали, що виробничі відносини мають до фіскальних відношення дуже опосередковане, відповідно котрим у подальшому сформувалося і дві концепції сутності фінансів як категорії, що є невід'ємною частиною базису (Е.Вознесенській, Ф.Массаригін, Б.Сабанті, В.Суторміна, В.Федосов) та як категорії, що належить до надбудови (Н.Любімов, Г.Точильніков). У той же час аналогічних розбіжностей щодо категорії фіскальної (фінансової) політики не існувало – серед радянських економістів панувало ставлення до неї як до безперечно належної до надбудови.

Під час Великої Вітчизняної війни фіскальне регулювання набуває швидкоплинного характеру. З 1941 року багато фіскальних механізмів стали діяти в

скороченому виді чи просто зникли.

Однак і період 1941—1945 року характеризувався змінами фіскально-податкових механізмів. У 1942 році закріплюються основні важелі місцевого оподаткування.

У 1943 році був уточнений механізм прибуткового податку. Ця стадія розвитку не вводила ніяких принципово нових орієнтирів із метою оподаткування. Забезпечення мінімального споживання, виплата заробітної плати облігаціями державної позики перетворювали багато фінансових важелів у фіскальні інструменти. 50-60 роки характеризувалися визначеною переорієнтацією функцій податкових важелів. Це, однак, не означало мінімізацію податкового тиску. Починали використовуватися нові механізми оподаткування.

Фіскальна система 1965–1992 років використовувала традиційні для попередніх періодів важелі. Правда, податковий тиск на суб'єктів (особливо юридичних осіб) підсилювався за рахунок системи обов'язкових платежів.

Податкову систему складала як сукупність податків, що діяли раніше (із змінами), так і деякі нові, хоча система оподаткування в основному склалася на попередніх стадіях.

Фундаментальною базою фіскальних відносин в Україні є вищенаведені історичні аспекти розвитку фіскально-податкової політики в цілому.

Період перебудови та відбудови української держави є етапом відновлення взаємозв'язків вітчизняної та західної традицій, налагодження взаємокорисних стосунків, які довгий час були штучно відокремленими науковими товариствами, моментом активного формування національного варіанту фундаментальної економічної науки, її якісних ознак на засадах плідного процесу збагачення вітчизняних теоретичних схем досягненнями західних науковців.

Проголошення незалежної України, перехід до ринкового господарства, зумовили факт концентрування уваги вітчизняних економістів на висвітлюванні ряду питань правової регламентації фіскальних заходів у тісній співпраці з представниками юридичної науки. Хоча перевага юридичного аспекту в дослідженнях дещо послабила їх економіко-термінологічну частину,

підпорядкованість питань чіткого визначення змісту категорій, пошуку об'єктивно існуючих взаємозв'язків поміж ними, теоретичного відтворення їх ієрархічної організації, що призвело до певної інфантильності пізнання предмету. Крім цього, розкриття складових фіскальної політики, фіскальних відносин та похідних виявилось дещо поверховим, не пояснювало внутрішні глибинні мотиви їх руху, в якійсь мірі стало в плані теоретичного розчленування, вивчення координат пошуку загальнотеоретичних, фундаментальних блоків, кроком назад у порівнянні зі здобутками радянського періоду. Другим напрямком руху української фіскальної теорії було дослідження відповідності наборів фіскальних заходів до змін в інвестиційному кліматі українського виробництва, як носія ряду специфічних особливостей, органічне урахування котрих є передумовою успіху будь-якого тематичного дослідження. Тобто розглядалися питання мікроекономічного характеру та їх вплив на окремі державні заходи інвестиційного сектору.

Важливо врахувати, що фіскальна система, що сформувалася, у цілому навряд чи зміниться в принципі, тому що в основному відповідає світовій практиці. Однак специфічна ситуація спаду виробництва й поглиблення кризи неплатоспроможності на тлі спроб розгортання механізмів ринкової саморегуляції вимагають внесення в податкову систему серйозних корективів, поступового пристосування до процесів, що розвиваються.

Формування фіскальної політики, включення в неї визначеної кількості податків не є самоціллю і здійснюється довільно. В основі цих процесів закладений чіткий орієнтир, що визначає база – обсяг бюджетних витрат.

Враховуючи вищезгадане, слід відмітити, що історично теорія фіскальної політики – найдавніша форма фінансових відносин державного сектору. Саме виникнення держави спричинило і появу фіскальної політики в контексті платежів та внесків до державної скарбниці для фінансового забезпечення державою її функцій.

Елементи механізму фіскальної політики зародились ще в первісних звичаях усіх без винятку народів. На ранніх сходах державної організації початковою формою оподаткування можна вважати жертвопринесення, яке було неписаним

законом, і таким чином ставало примусовою виплатою або збором, при цьому відсоткова ставка, яка визначається на збір плодів від землі та дерева, належить Богові. В розвитку форм і методів фіскальної політики виділяють три значних етапи: перший етап охоплює стародавній світ і початок середніх віків, другий - XVI - XIX ст., третій - XIX - XX ст.

На початковому етапі розвитку держава не мала фінансового апарату. Відсутні чіткі і єдині правила фіскальної політики. Практика стягування десятичної частини від отриманих доходів виникла ще в глибокій давнині і проіснувала багато сторіч.

Становлення й розвиток державності в Стародавньому Римі (63р. до н.е. - 14р. н.е.) супроводжувались переходом від нерегулярних грошових податей, що збирались у військові часи, до достатньо чіткої податкової системи, якою регулювалися не лише величина платежу й терміни сплати, але й контроль за оподаткуванням.[63]

На другому етапі (XVI - початок XIX ст.) становлення фіскальної політики перетворюється в постійне джерело державних доходів. В основі цього перетворення лежать: розвиток товарно-грошового господарства, зростання потреб держави, зумовлене створенням регулярної армії, формуваннями значного адміністративного апарату та посиленням державної влади внаслідок становлення монархії.

Третій, сучасний етап, - держава бере на себе всі функції фіскальної політики. Цей етап характеризується становленням капіталізму, що спричинив концентрацію виробництва, капіталу й праці. Це привело до зростання суспільних потреб та інтересів держави. За цих умов податки перетворюються на основне джерело доходів. Розвивається оподаткування промислових, торговельних, транспортних підприємств. Регіональні органи влади і місцеві органи відіграють роль помічників держави, маючи різний ступінь самостійності.

На сучасному етапі фіскальна політика в Україні відповідає розвитку суспільства з ринковою економікою, демократичним засадам державного устрою, становленню цивілізованих відносин між державою та економічними суб'єктами, що передбачають підпорядкування останніх установленим законам та нормам

громадянської поведінки з одного боку та відповідальність держави перед економічними суб'єктами з іншого.

Разом із тим, фіскальна політика потребує вдосконалення з урахуванням міжнародного досвіду в напрямку сприяння стимулювання розвитку економіки та поліпшення соціальних умов життя населення. Такі зміни слід розглядати з позицій критичного осмислення наявних досягнень, з урахуванням не досить розв'язаних протиріч (що притаманно властиві їм), розуміння динаміки руху компонентів фіскальної політики не як примітивного об'єднання чи поступової ревізії одних на користь інших, а як процес перманентного більш-менш ефективного взаємодоповнення, що проходить за умов вилучення з обігу певної частки інфантильних чи просто непридатних, гальмуючих подальший поступ елементів. За таких обставин не викликає сумніву недоречність використання на вітчизняному ґрунті без проведення значних корекцій накопиченого західною традицією теоретичного багажу, бо він розроблявся за умов, що істотно відмінні від наявних у перехідній економіці України. Втім і спирання на традиції радянського зразка виглядає досить малопродуктивним та безперспективним.

Отже, логос фіскальної політики у державі є динамічною фінансовою системою, яка розвивається в залежності від соціально-економічних потреб суспільства, а до цих потреб має адаптуватися і фіскальна політика. Тобто на основі емпіричних досліджень логосу фіскальної політики слід відмітити послідовність у реалізації можливостей, закладених у інструментарій фіскального регулювання, що дає можливість переходу до розвитку національної економіки в цілому та закласти основи для розбудови регіонального добробуту суспільства.

1.3. Концептуальні засади фіскальної політики в Україні та їх вплив на систему митного регулювання

В умовах трансформації суспільства та повільного здійснення економічних реформ в Україні особливо гостро постає питання формування ефективної системи митного регулювання. Недостатність теоретико-методологічного підходу до

побудови митної політики в контексті фіскального впливу держави на механізм ефективного законодавчо-правового регламентування призводить до поглиблення диспропорцій у структурі національної економіки, втрат переваг щодо проведення антидемпінгових заходів, неефективного використання природно-ресурсного, трудового, науково-виробничого потенціалів держави. Приоритетним у науковому дослідженні з цього питання є, очевидно, необхідність теоретичного визначення самого поняття фіскальної політики в Україні та їх вплив на систему митного регулювання.

У ряді трактувань вітчизняних науковців прослідковуються спроби визначення поняття фіскальної політики через призму митних процесів держави.

Сутність фіскальної політики характеризується через сукупність складових, поданих на рис. 1.3.1, що створює оптимальні умови для активізації внутрішніх джерел зовнішньоекономічного зростання, максимального використання економічного потенціалу регіону в контексті розвитку держави.

Розглянуті нами у схемі (рис.1.3.1) складові зовнішньоекономічної політики держави в тій чи іншій мірі досліджені та обґрунтовані науковцями. Однак залишаються ще не сформованими теоретично-організаційні засади державної зовнішньоекономічної політики держави. Слід відмітити, що зовнішньоекономічна політика держави розглядається не лише в контексті митного регулювання. Але ця позиція має ряд уточнень, оскільки саме фіскальна політика в контексті митного забезпечення є важливим фінансовим атрибутом зовнішньоекономічної політики держави.

Фіскальну політику митного забезпечення слід розглядати не просто як об'єднання елементів державного бюджету і митного оподаткування, а як напрями вдосконалення та розбудови апарату державних фінансів через механізм реалізації митно-податкового регулювання.

Рис. 1.3.1. Структурна розгалуженість складових зовнішньо-економічної політики.

Тому в фіскальній політиці держави потрібно враховувати специфічні особливості розвитку кожного держави, історичних та інших умов їхнього формування, сприяти стабільності розвитку держави. Основними завданнями фіскальної політики є забезпечення економічної незалежності, здатності економіки держави до саморозвитку. І в цьому виникає загальна потреба організації моніторингу важелів, які характеризують сталість розвитку зовнішньої економіки. Митні важелі – система сукупності кількісних та якісних показників, які засвідчують перманентний та ретроспективний вплив різноманітних факторів на соціально-економічну стабільність держави. Механізм реалізації стабілізаційних важелів потребує економічно-правового впровадження фіскальної політики, як на державному, так і на міжнародному рівнях, враховуючи при цьому централізоване та міжнародне прогнозування, планування та програмування зовнішньо - економічних процесів.

Виходячи із системного підходу, який констатує сам процес розуміння сутності фіскальної політики як єдності зовнішніх виявів цілісного, визначимо зовнішньоекономічну політику як цілісну сукупність митних заходів, що мають

подвійну природу та впроваджуються органами влади з метою досягнення певних результатів у процесі виконання нею власних функцій. З іншого боку ця економічна категорія представляє собою відносини, що склалися між державою та суб'єктами економічної діяльності в процесі реалізації перерозподілу створеного (чи, який буде створений у майбутньому,) валового продукту шляхом застосування податкових заходів.

Проте розгалуженість характеру, величини охоплення та змісту фіскальної політики, складу і організації інститутів, на яких покладено функції її проведення, меж підпорядкованих їм сфер господарської діяльності пов'язана з об'єктивними засадами її формування. Головними групами чинників, що зумовлюють змістовність наповнення фіскальної політики, виступають:

- 1) з позиції надходжень - поточний стан та реальний обсяг національного виробництва, його структура та ефективність, міра здатності до зовнішньоекономічної конкуренції;
- 2) з точки зору демпінгу - рівень ввіз на митну територію країни імпортного товару за ціною, нижчою від порівняльної ціни на подібний товар у країні експорту, що завдає шкоди національному виробнику; необгрунтоване зменшення ціни нижче від рівня світової;
- 3) з передумов детермінованого характеру – питома вага державного сектора в національній економіці, в формуванні бюджету та реалізації зовнішньоекономічних програм.

Проте вплив цих чинників проявляє себе в процесі формування зовнішньої політики в досить спектральному вигляді, фактори-впливу носять в дечому закамурфльований конкретикою окремих явищ характер. Тому і врахування групи факторів спектрального впливу під час цього формування має не лише свідомий характер, але і чинить вплив на цей процес і в якості неусвідомленого сприйняття певних чинників внутрішнього тиску. Зрозуміло, що достатнього з боку адекватності запланованої дійсності включення цих факторів до розробки питань кількісного охоплення та змістовного наповнення фіскальної політики забезпечити за таких умов досить важко. В той же час існування групи чинників спектрального

впливу носить об'єктивний характер і сприйняття її в якості певної заданої множини нейтральних до фіскальної політики факторів не представляється вірним. Виникає необхідність в аналізі специфіки зовнішніх її проявів в умовах перехідної економіки, розгляді причин їх утворення.

У контексті особливої уваги перебуває питання належного врахування особливостей становлення національного виробництва України як один із найважливіших чинників, що визначає роль невідомих факторів впливу і відповідно кількісний та змістовний склад фіскальної політики, головні напрямки її регулюючої дії.

Зрозуміло, що визначене на базі застосування системного підходу змістовне наповнення поняття фіскальної політики є не лише результат наукового проникнення в сутність речей, але повинно мати і певний сенс для використання при вирішенні практичних проблем перерозподілу валового внутрішнього продукту.

Оцінюючи трансформаційні процеси державного розвитку, можна прийти до висновку, що влада, яка у минулому зосереджувала свої зусилля передусім на реформах загальнодержавного характеру, провадить недостатньо ефективну зовнішню політику.

Пріоритети державної політики були пов'язані з розвитком окремих галузей. Територіальному аспекту економічного розвитку не приділялося достатньої уваги, а свобода дії державних адміністрацій була сильно обмеженою в усіх питаннях.

Це підхід, спрямований на подолання нерівності у розвитку держави та на усунення певних недоліків. Уперше підхід до державної політики декларує її вирівнюючу функцію. Новим є також намір ідентифікувати демпінгові заходи, чий ступінь економічного розвитку значно поступається загальнодержавним середнім показникам, та зафіксувати їх статус законодавчо. На відміну від західноєвропейських концепцій в українському варіанті державної політики також передбачається державна підтримка та захист національного виробника при вирішенні пріоритетних завдань загальнодержавного значення. Тим самим визнається існування двох типів регіонів. Економіко–політична спрямованість та

застосування наявних інструментів та засобів визначаються як вирівнюючою функцією, так і функцією “пріоритету”.

Передбачається надання підтримки вітчизняним виробникам у першу чергу за рахунок державного, із яких повинні фінансуватися відповідні заходи як у депресивних, так і у економічно сильних регіонах.

Зміцненню експортного потенціалу країни сприятиме політика державної підтримки експорторозширюючих галузей і виробництв. З цією метою доцільно застосувати державні гарантії під експортні кредити, податкові пільги для виробників експортної продукції, страхування експортних ризиків, зменшення в експорті питомої ваги продукції з низьким і стимулювання збільшення обсягів продукції з високим ступенем обробки, підсилення впливу держави на формування експортних потоків на основі геоекономічної диверсифікації експорту, удосконалення механізму митного регулювання вивезення дефіцитних видів продукції та сировини.

У період загострення глобальної економічної кризи виникли специфічні проблеми, пов'язані з оптимізацією рівня протекціоністських заходів. Зокрема, надмірна ставка тарифу може перекрити імпорту взагалі, зменшувати не тільки добробут країни, а й світу у цілому. Разом з тим, саме імпортерський тариф може захистити національні імпортозаміщуючі галузі й стимулювати розвиток експорторозширюючих, сприяти зростанню бюджетних надходжень і захисту національної безпеки.

Окреме місце в цій системі посідає показник "міжнародна інвестиційна позиція країни (МІП)", що надається у мільйонах доларів США і включає всі операції з МРК. Основні компоненти МІП групуються за вимогами та зобов'язаннями країни і містять інформацію про обсяги прямих, портфельних та інших інвестицій, а також обсяги резервних активів країни, скоригованих з урахуванням динаміки курсової різниці та переоцінки активів на протязі року. Кумулятивним підсумком вона відображає співвідношення активів, якими володіє країна за кордоном, та активами, якими володіють іноземці в країні.

МРК здійснюється переважно через акумулятивно-розподільний механізм

міжнародного фінансового ринку (до 70% операцій). Інша частка операцій відбувається позаринковим обігом шляхом прямого внутрішньофірмового перерозподілу вільних фінансових ресурсів між філіями та дочірніми компаніями у різних країнах світу, або по каналах міжнародної гуманітарної допомоги.

На користь цього твердження мають слугувати аналітичні розробки, зокрема, висновки щодо шляхів подальшої оптимізації фіскальної політики, її змісту відповідно до вимог соціально-економічного розвитку держави. А саме розкриття сутності фіскальної політики, створення несуперечливого термінологічного фундаменту дослідження дозволило підсилити розуміння процесів, що відбуваються у національному виробництві, однозначно визначити заходи, необхідні для прискороного виходу з кризи, забезпечення стабільного економічного зростання у довгостроковому періоді.

Висновок до розділу I.

Історичний екскурс виникнення та становлення фіскальної політики та її місце в митному регулюванні, визначення сутності регіональної фіскальної політики як науки дозволяють визначити науково-методологічні принципи та теоретичні засади здійснення фіскальної політики на державному рівні.

У цілому фіскальна політика виступає важливим інструментом державного та митного регулювання. Оскільки зовнішньо-економічної політики є складовою і невід'ємною частиною соціально-економічних та фінансових трансформацій, що здійснюються в Україні, та передбачає в контексті вирівнювання фінансового забезпечення поєднання діяльності зовнішньо-економічного розвитку.

Фіскальна політика пройшла довгий еволюційний шлях, починаючи з стародавнього світу і до реалій сьогодення, враховуючи при цьому основні економічні, політичні та соціальні перетворення. Генезис та еволюція фіскальної політики охоплює як періоди централізації влади і відповідно податкових відносин, так і періоди розвитку міжнародної. Фіскальна політика виявляє себе у системі форм і методів мобілізації фінансових ресурсів держави, тобто ведеться політика державних доходів, а також їх розподілу, таким чином політика держави із точки зору фінансового законодавства.

В Україні ще не сформовано теоретично-організаційних засад фіскальної політики. Проте слід відмітити, що регіональна фіскальна політика розглядається лише в контексті державної політики через призму концептуальних засад. Хоча ця позиція має ряд уточнень, оскільки саме регіональна фіскальна політика є важливим фінансовим атрибутом зовнішньо-економічної політики.

Тому фіскальну політику слід розглядати не просто як об'єднання елементів, а як напрями вдосконалення та розбудови регіонального апарату державних фінансів через механізм реалізації митно-податкового регулювання.

РОЗДІЛ II

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

3.1. Економічна оцінка формування зовнішньоекономічних зв'язків України

За 2012р. експорт товарів склав 68809,8 млн. дол. США, імпорт - 84658,1 млн. дол. Порівняно з 2011р. експорт збільшився на 0,6%, імпорт - на 2,5%. Від'ємне сальдо становило - 15848,3 млн. дол. (за 2011р. також від'ємне - 14214 млн. дол.) [79].

Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,81 (за 2011р. - 0,83). Зовнішньоторговельні операції проводились з партнерами із 215 країн світу.

Обсяги експорту товарів до країн СНД становили 36,8% від загального обсягу експорту, Азії - 25,7%, Європи - 25,3%, у т.ч. до країн Європейського Союзу - 24,8%, Африки - 8,2%, Америки - 3,8%, Австралії і Океанії - 0,1%. [79]

Найсуттєвіші експортні поставки здійснювались до Російської Федерації - 25,6% від загального обсягу експорту (залізничні локомотиви, чорні метали, механічні машини), Туреччини - 5,4% (чорні метали, жири та олії тваринного або рослинного походження, добрива), Єгипту - 4,2% (зернові культури, чорні метали, жири та олії тваринного або рослинного походження), Польщі - 3,7% (чорні метали, руди, шлак і зола, насіння і плоди олійних рослин), Італії (чорні метали, насіння і плоди олійних рослин, зернові культури) та Казахстану (залізничні локомотиви, вироби з чорних металів, механічні машини) - по 3,6%, Індії - 3,3% (жири та олії тваринного або рослинного походження, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, добрива).

Серед найбільших країн-партнерів експорт товарів збільшився до Єгипту у 2,2 рази, Казахстану - на 32,4%. Одночасно скоротився до Італії на 18,4%, Російської Федерації - на 11% та Польщі - на 7,8%. [79]

Основу товарної структури українського експорту склали чорні метали та вироби з них - 26,4% від загального обсягу експорту (зменшення обсягів на 14,7% проти 2011р.). Продукти рослинного походження становили 13,4% (збільшення на

66,6%), мінеральні продукти - 11,1% (зменшення на 25,4%), механічні та електричні машини - 10,2% (збільшення на 4%), засоби наземного транспорту, літальні апарати, плаваючі засоби - 8,7% (збільшення на 22,8%), продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості - 7,4% (зменшення на 6,1%), жири та олії тваринного або рослинного походження - 6,1% (збільшення на 24%), готові харчові продукти - 5,1% (збільшення на 18,9%).[79]

У загальному обсязі експорту товарів у порівнянні з відповідним періодом попереднього року збільшилась частка зернових культур з 5,3% до 10,2%, жирів та олій тваринного або рослинного походження - з 5% до 6,1%, залізничних локомотивів - з 5,6% до 6%, механічних машин - з 5,2% до 5,5%. Зменшилась натомість частка чорних металів з 27% до 22,3%, палив мінеральних, нафти і продуктів її перегонки - з 8,3% до 5,3%, руд, шлаку і золи - з 5,7% до 4,8%. [79]

У звітному періоді збільшився експорт окремих товарів: цукру білого у 26,4 рази (Казахстан, Киргизстан, Молдова, Республіка), пшениці - у 2,2 рази (Єгипет, Іспанія, Марокко), кукурудзи - у 2 рази (Іспанія, Єгипет, Іран, Ісламська Республіка), тепловозів - на 42,2% (Російська Федерація, Азербайджан, Казахстан), ячменю - на 29% (Саудівська Аравія, Іран, Ісламська Республіка, Лівійська Арабська Джамахірія), олії соняшnikової - на 26,3% (Індія, Єгипет, Іран, Ісламська Республіка), лікарських засобів - на 26,2% (Узбекистан, Російська Федерація, Білорусь), сигарет з тютюну і його замінників - на 15,9% (Грузія, Молдова, Республіка, Азербайджан), моніторів та телепроекторів - на 11,4% (Угорщина, Російська Федерація, Молдова, Республіка), хлібу, кондитерських виробів - на 8,8% (Російська Федерація, Казахстан, Азербайджан). [79]

За видами економічної діяльності найбільші експортні поставки здійснювали підприємства металургійного виробництва - 25,3% від загального обсягу експорту (зменшення проти 2011р. на 12,6%), оптової торгівлі і посередництва в оптовій торгівлі - 21,7% (збільшення на 32,2%), з виробництва інших транспортних засобів - 7% (збільшення на 10,2%), хімічного виробництва - 5,9% (зменшення на 2%), з виробництва харчових продуктів, напоїв - 4,7% (збільшення на 1%), з добування металевих руд - 4,3% (зменшення на 16%), з виробництва машин та устаткування -

3,8% (збільшення на 4,4%) та сільського господарства, мисливства та пов'язаних з ними послуг - 3,4% (збільшення у 2,2 рази). [79]

Імпорт з країн СНД становив 40,7% від загального обсягу, Європи - 32,5%, у т.ч. з країн Європейського Союзу - 30,9%, Азії - 20,2%, Америки - 5,3%, Африки - 1%, Австралії і Океанії - 0,2%. [79]

У загальному обсязі імпорту найбільші надходження здійснювались з Російської Федерації - 32,4% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, механічні машини, чорні метали), Китаю - 9,3% (електричні та механічні машини, взуття), Німеччини - 8% (механічні машини, засоби наземного транспорту, крім залізничного, фармацевтична продукція), Білорусі - 6% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, засоби наземного транспорту, крім залізничного, добрива), Польщі - 4,2% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, пластмаси, полімерні матеріали, папір та картон), США - 3,4% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, механічні машини, засоби наземного транспорту, крім залізничного) та Італії - 2,6% (механічні та електричні машини, пластмаси, полімерні матеріали). [79]

Збільшились імпорتنі поставки з Китаю - на 26%, Білорусі на 20,3%, США та Польщі - на 12,1%, Італії - на 11,4%. Поставки з Російської Федерації зменшились на 5,9%.

Мінеральні продукти склали 32,5% обсягу імпорту товарів (зменшення обсягів на 8,3%). На поставки механічних та електричних машин припадало - 15,5% (збільшення на 3%), продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості - 10,1% (збільшення на 7,1%), засобів наземного транспорту, літальних апаратів, плавучих засобів - 9,5% (збільшення на 30%), недорогоцінних металів та виробів з них - 6,2% (зменшення на 8%), в тому числі чорних металів та виробів з них - 4,2% (зменшення на 9,6%), полімерних матеріалів, пластмас та виробів з них - 5,3% (зменшення на 0,7%), готових харчових продуктів - 3,5% (зменшення на 2%), текстильних матеріалів та текстильних виробів - 3% (збільшення на 28,8%) від загальної вартості імпорту. [79]

У загальному обсязі імпорту товарів збільшилась частка засобів наземного транспорту, крім залізничного - з 6,6% до 7%, фармацевтичної продукції - з 3,5% до 3,9%. Частка палив мінеральних, нафти і продуктів її перегонки зменшилась з 34,6% до 30,9%, чорних металів - з 3,4% до 2,7%. [79]

У звітному періоді спостерігалось збільшення імпорту окремих товарів: свинини свіжої, охолодженої або мороженої у 2,8 раза (Бразилія, Німеччина, Польща), м'яса та їстівних субпродуктів свійської птиці - у 2,6 рази (США, Німеччина, Угорщина), коксу і напівкоксу з кам'яного вугілля - у 2,4 рази (Польща, Російська Федерація, Чехія), насіння соняшника - на 65,2% (США, Туреччина, Франція), риби свіжої, охолодженої або мороженої - на 44,8% (Норвегія, Ісландія, США), руд та концентратів залізних - на 44,1% (Російська Федерація, Велика Британія, Канада), моніторів та телепроекторів - на 23,5% (Російська Федерація, Китай, Корея, Республіка), машин сільськогосподарських, садових або лісогосподарських для підготовки або оброблення ґрунту - на 22,8% (США, Німеччина, Франція), кукурудзи - на 22,3% (Угорщина, Румунія, Франція), лікарських засобів - на 16,8% (Німеччина, Індія, Франція), автомобілів вантажних - на 10,1% (Німеччина, Франція, Російська Федерація), продуктів переробки нафти - на 9,4% (Білорусь, Російська Федерація, Литва) та автомобілів легкових - на 9% (Німеччина, Японія, Російська Федерація). [79]

В Україну за 2012р. надійшло іноземної давальницької сировини на 3406,1 млн. дол. (зменшення на 27,6% порівняно з 2011р.). Найбільші поставки здійснювались з Російської Федерації, Німеччини та Китаю. Експорт готової продукції з імпортною давальницької сировини становив 5081 млн. дол. (менше на 19,5%). [79]

Експорт давальницької сировини становив 118,2 млн. дол. (на 11,8% більше, ніж у 2011 р.). У той же час до України імпортовано готової продукції, виготовленої з давальницької сировини, на 161,6 млн. дол. (зростання на 92,5%). Найбільші поставки здійснювались з Швейцарії, Швеції та Німеччини. [79]

Найбільші імпортні поставки здійснювали підприємства оптової торгівлі і посередництва в оптовій торгівлі - 30% від загального обсягу імпорту (збільшення на 5%), з торгівлі автомобілями та мотоциклами, їх технічного обслуговування та

ремонту - 7,6% (збільшення на 11,3%) та металургійного виробництва - 4,8% (зменшення на 8,6%).

Найактивніше здійснювали експортно-імпортні операції підприємства м. Києва, Донецької, Дніпропетровської, Київської, Луганської та Одеської областей. Довідково: у грудні 2012р. експорт товарів зменшився порівняно з листопадом 2012р. на 6%, імпорт збільшився на 13,5% і становили відповідно 5591,5 млн. дол. та 7809,5 млн. доларів. Від'ємне сальдо у грудні 2012р. становило - 2218 млн. дол. (у листопаді 2012р. також від'ємне - 928,6 млн. доларів).[79]

Аналіз зовнішньоекономічної діяльності України у 2012 р. дає підстави констатувати такі ознаки розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні:

- наявність впродовж останніх років від'ємного сальдо зовнішньоторговельного обороту;
- закріплення сировинної структури товарного експорту, яка не відповідає національним пріоритетам;
- посилення залежності загальної торгової динаміки від коливань динаміки експорту недорогочінних металів, враховуючи, що експорт металопродукції становить від 40 до 45 % загального експорту товарів, коливання цін на світовому ринку металів впливають на всю економіку країни;
- невисокі обсяги зовнішньої торгівлі, навіть порівняно з постсоціалістичними країнами, - унаслідок переважно сировинної структури експорту, вартісні обсяги середньомісячного експорту товарів до України у вимірі на душу населення досі в кілька разів нижчі, ніж у країнах Центральної та Східної Європи.

Виходячи з зазначеного з метою запобігання розвитку негативних тенденцій і поліпшення становища у зовнішньоторговельній сфері України, на нашу думку, потрібно:

- активізувати переговорний процес щодо створення зони вільної торгівлі "плюс" між Україною та Європейським Союзом - обіцяний Україні статус асоційованого членства в ЄС відкриває певні перспективи, адже всі нові члени Євросоюзу пройшли через це;

- прискорити діяльність із гармонізації сертифікації української продукції відповідно до стандартів ЄС у зв'язку з тим, що досі чимало українських підприємців акцентують увагу на низькій вартості робочої сили і сировини, а не на підвищенні якості продукції;

- активізувати співпрацю зі структурами СОТ щодо реалізації позитивного потенціалу членства України - українські підприємці до цього часу не відчули переваг участі країни в СОТ, тому чимало залежить від діяльності представництва України при СОТ, активності торговельно-економічних місій України за кордоном, кваліфікованої роботи юристів щодо скасування антидемпінгових санкцій проти України, відшкодування збитків, завданих країнами, які не входять до СОТ;

- сприяти динамічному розвитку експорту сільськогосподарської продукції - потужний аграрний потенціал України дає змогу динамічно нарощувати експортні поставки продовольчих товарів. Проте застаріла транспортна інфраструктура, брак зерносховищ, відсутність держави як потужного гравця на ринку для забезпечення прийнятних для виробників цін, відсутність системи сертифікації продукції, гармонізованої відповідно до норм ЄС не дозволяють аграрному сектору повністю реалізувати експортні можливості;

- забезпечити створення структури кредитного сприяння експорту - це особливо важливо в умовах погіршення становища банківського сектору України під впливом як внутрішніх суперечностей, так і світової фінансової кризи;

- ініціювати використання гривні у зовнішньоторговельних розрахунках - доцільно розпочати роботу щодо поступового поширення використання гривні в експортно-імпортних операціях передусім із сусідніми країнами-партнерами - Білоруссю, Грузією, Молдовою та ін. Це дасть змогу зменшити курсові ризики учасників зовнішньої торгівлі [12; 16].

2.2. Моніторинг міжнародного фіскального потенціалу в Україні.

Повільне здійснення економічних реформ в Україні, незадовільне вирішення гострих соціально-економічних проблем у значній мірі обумовлюються відсутністю

законодавчо визнаної фіскальної політики, а також розрахунку міжнародного фіскального потенціалу в Україні.

Зазначимо, що під потенціалом розуміють наявні в економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети.[52, с.13].

Вагоме значення має теоретичне обґрунтування і практична реалізація. В зв'язку з цим важливе значення має теоретичне обґрунтування і практична реалізація фінансово-податкового поля країн, істотною частиною якого є податковий потенціал. У широкому змісті "податковий потенціал" - це сукупний обсяг ресурсів держави, які можна централізовано перерозподіляти через відповідні бюджети. У більш вузькому, практичному, змісті "податковий потенціал" являє собою максимально можливу суму надходжень податків і зборів, обчислених в умовах діючого законодавства. На величину податкового потенціалу держави впливають безліч факторів – як об'єктивних, так і суб'єктивних. До першого відносяться діюче податкове законодавство, рівень розвитку економіки держави, її галузева структура, рівень і динаміка діючих цін, обсяг і структура експорту й імпорту і т.д. До суб'єктивного можна віднести стан міжнародної податкової політики, кількість наданих преференцій, ефективність діяльності фіскальних органів і ін.

Тому уточнимо поняття фіскального потенціалу.

Фіскальний потенціал – сукупність фіскальних можливостей, важелів, умов, факторів, необхідних для ефективного ведення бюджетно-податкової, економічної, фінансової та фіскальної політики.

Серйозний вплив на вірогідність оцінки фіскального потенціалу робить значний обсяг "тіньового" обороту та контрабанда, що за даними з різних джерел досягає від 10% до 60% легального обороту [[www. bbc.co.uk](http://www.bbc.co.uk)]. Проблема легалізації "тіньових" засобів вимагає окремого обговорення й рішення. Поки ж "тіньовий" сектор може розглядатися тільки як перспективний для оподаткування в міру удосконалювання законодавства й посилення контролю за його дотриманням.

Податкова політика в державі повинна стати дійовим засобом фінансово-економічної стабілізації й переходу до економічного зростання.

З метою оцінки дієвості фіскального потенціалу в державі необхідно застосовувати систему показників податкової ефективності. До них належать:

- рівень оподаткування по галузях, сферах діяльності й підприємствах; питома вага податкових платежів у доходах;
- коефіцієнт зворотності податкових платежів, розмір (коефіцієнт) фінансової залежності, їхня динаміка по регіону;
- показники податкового стимулювання розвитку виробництва й підприємництва - роль податків в активізації діяльності суб'єктів ринкової економіки;
- динаміка структури митних платежів;
- показники фінансово-податкового менеджменту;
- ефективність роботи податкових служб, результативність діяльності у скороченні податкової заборгованості, тощо.

Україна має приділяти особливу увагу зовнішнім джерелам надходжень до державного бюджету, оскільки перебудова економіки упродовж останніх років призвела до падіння виробництва, а це зменшує базу податкових надходжень від внутрішніх джерел. Але це не означає, що Україна має використовувати максимальні ставки мит на імпорт товарів. На сучасному етапі найбільш прийнятним для України є використання досвіду країн центральної та східної Європи, які нещодавно приєдналися до ЄС.

А саме моніторинг фіскального потенціалу можемо провести за прикладами Сумської митниці.

Так наказами Держмитслужби України встановлено показник надходження доходів Сумської митниці у сумі 965 838,9 тис. грн., що на 43,5% більше від фактичних надходжень минулого року.

За 2010 рік Сумською митницею перераховано до Державного бюджету 956 039,0 тис. грн., виконання доведених завдань становить 99,0%, при цьому виконання по видах податків складає:

– мито – 84,7%

- акцизний податок – 1098,7%
- ПДВ – 100,1%
- плата за митне оформлення – 81,5%
- єдиний збір – 90,1%.

Недовиконання встановлених показників надходжень до державного бюджету відбулося внаслідок несвоєчасного митного оформлення.

Нами проаналізовано помісячне виконання доведених завдань, (рис. 2.1), то найбільшу суму очікуваних показників було встановлено у квітні (108590,0 тис. грн.) при цьому виконання становило 61,6%, а найменший відсоток виконання склав у травні – 49,1%. За рахунок цього митниця не змогла виконати встановлені завдань всього на 1,0% (9 799,9 тис. грн.)

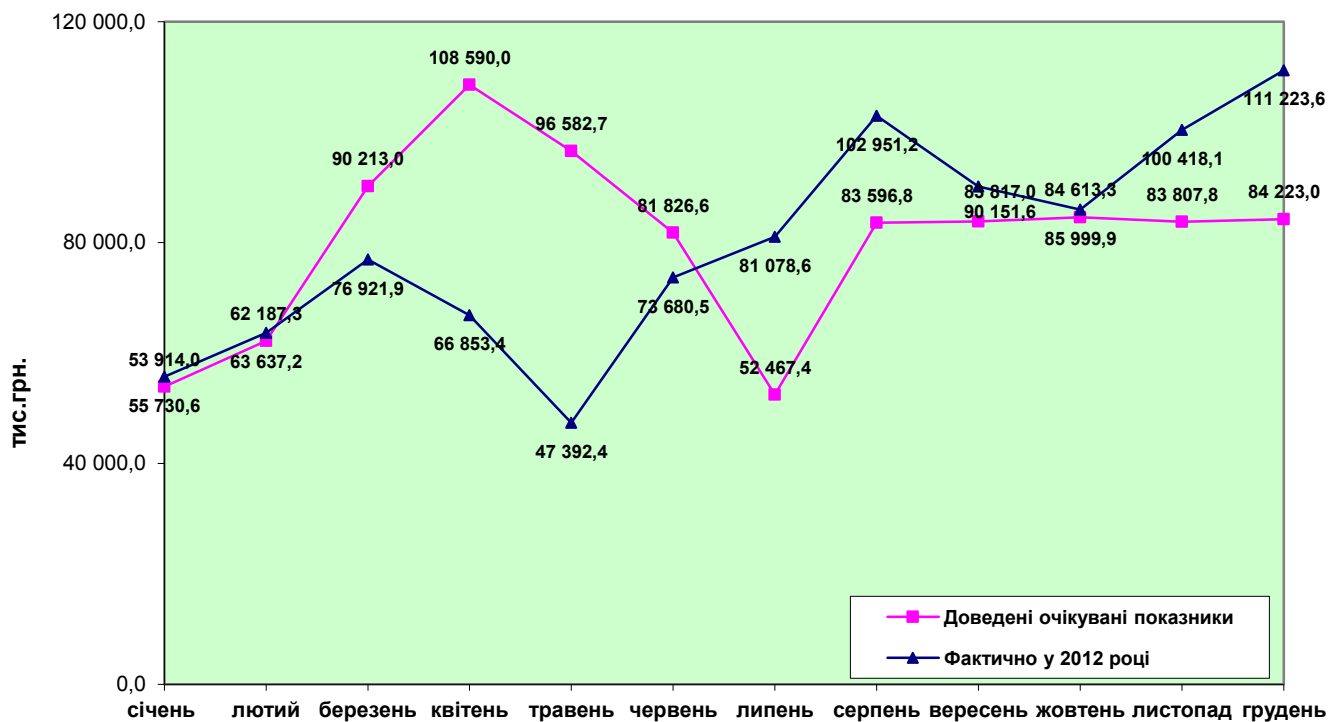

Рис. 2.2.1 – Помісячні доведені очікувані показники та їх фактичне виконання

Якщо порівняти з аналогічним періодом минулого року за 2012 рік до Держбюджету перераховано податків і зборів більше на 282 782,6 тис. грн. або в 1,4 рази (табл. 2.1).

У точу числі збільшились надходження:

- по ПДВ – на 48,0%,

- по акцизному податку – в 15,1 рази,
- по єдиному збору – на 10,5%.
- Зменшились надходження:
- по миту – на 7,2%,
- по платі за митне оформлення – на 1,4%
- по іншим податкам – на 20,8%.

Таблиця 2.2.1

Надходження податків і зборів до Держбюджету за 2011-2012 р.р.

[www.ukrstat.gov.ua]

	2011р.	2012 р.	Відхилення	
			+/-	%
ПДВ	594 225,7	879 726,0	285 500,3	148,0
Акциз	80,8	1 219,6	1 138,8	1509,4
Мито	64 624,7	59 971,1	-4 653,6	92,8
Плата за м/о	2 358,8	2 326,2	- 32,6	98,6
Єдиний збір	10 604,7	11 718,9	1 114,2	110,5
Інші	1 359,8	1 077,2	- 282,6	79,2
Разом	673 256,4	956 039,0	282 782,6	142,0

Згідно статистичних даних у структурі перерахованих податків та зборів найбільшу питому вагу займає податок на додану вартість (92,0%), питома вага мита складає 6,3%, єдиного збору – 1,2%, інші податки та збори складають менше одного відсотка.

Середньоденний показник перерахувань складає 3 824,2 тис. грн., в порівнянні з показником 2011 року (2 693,0 тис. грн.), збільшився на 1 131,2 тис. грн. (або на 42,0%). Як показує що, найбільша сума середньоденних перерахувань зафіксована у серпні – 4902,4 тис. грн. що більше від досягнутого показника року на 28,2%. Найменшу суму було перераховано у травні – 2 787,9 тис. грн.

Основними платниками податків були наступні суб'єкти ЗЕД: ЗАТ "Крафт Фудз Україна" - сплатило 16,6% від загальної суми перерахованих податків митницею, Т ТОВ з П "Проктер енд Гембл Україна" – 15,3%, ВАТ "Сумське НВО ім.

М.В. Фрунзе" – 9,1%, ТОВ "Гуала кложерс Україна" – 4,8%, ВАТ "Сумихімпром" – 4,1% (табл. 2.2.2).

Основним чинником, який впливав на розмір перерахувань митних платежів до Державного бюджету в 2010 році було митне оформлення товарів суб'єктами, акредитованими в зоні діяльності митниці. Так даними суб'єктами перераховано 597 872,1 тис. грн. проти 461 795,8 тис. грн. за аналогічний період минулого року, тобто збільшення на 29,5%, питома вага у загальній сумі перерахувань складає 62,5%.

Крім того, значний вклад у перерахування платежів внесли суб'єкти ЗЕД, які працюють за листами про погодження з інших митниць. Ними перераховано 347 243,2 тис. грн. митних платежів, які становлять 36,3% від загальної суми перерахувань митних платежів та 36,7% - від суми перерахувань в межах торгового обігу. [www.ukrstat.gov.ua]

В порівнянні з аналогічним періодом 2011 року перерахування платежів суб'єктами ЗЕД, які працюють за листами про погодження з інших митниць збільшилось на 143 982,0 тис. грн., або на 70,8%, разом з тим, у відсотковому співвідношенні, відсоток податків, у порівнянні з відповідним періодом минулого року, збільшився лише на 6,1%. [www.ukrstat.gov.ua]

Основними факторами, що мали вплив на надходження доходів до Держбюджету були такі:

1) збільшення на 49,4% вартісних показників загального обсягу імпорту при збільшенні його вагових показників на 40,6%. Дана ситуація пояснюється збільшенням ввезення наступних товарів [www.ukrstat.gov.ua] :

- мінеральних добрив (поз. 3105) – на 32,8% ;
- поверхнево-активних речовин (поз. 3402) – в 2,8 рази;
- аміачної селітри (поз. 3102) – на 11,2%;
- калійних добрив (поз. 3104) – в 15,2 рази ;
- ковпачків (поз. 3923) – на 82,8 %;
- листів алюмінієвих (поз. 7606) – на 19,0%.
- пультів, панелей, консолей (поз. 8537) – на 13,3% .

Разом з тим спостерігається зменшення обсягів ввезення наступних бюджетоформуючих товарів:

- свинини мороженої (поз. 0203) – на 33,1%;
- кави розчинної (поз. 2510) – на 3,8 % ;
- горіхів (поз.0802) – на 5,8%;
- електромагнітів (поз. 8505) – на 7,8 %;

2) збільшення обсягів імпорту, що підлягали оподаткуванню ПДВ на 50,3%;

3) зменшення на 4,8% податкового навантаження на 1 гривню імпортованих товарів (з 22,7 коп. на 1 грн. імпортованих товарів у 2011 році до 21,6 коп. у 2012 році);

4) збільшення обсягів імпорту, що підлягали оподаткуванню ввізним митом на 8,5%;

5) збільшення на 6,3% вартості одиниці ваги імпорту (з 4 859,0 грн. за 1 тону у 2009 році до 5 163,0 грн. у 2012 році).

Були проаналізовані також основні бюджетоформуючі товари за поточний рік в порівнянні з минулим роком. Імпортні товари майже не змінилися в порівнянні з аналогічним періодом минулого року, змінюються лише обсяги ввезення. Податкове навантаження на одиницю ваги загального імпорту становить 1,115 грн./кг, відбулося збільшення на 1,3 % за рахунок збільшення обсягів ввезення товарів з високою вартістю та незначними ваговими показниками.

Основними причинами зменшення на 4,7% податкового навантаження на 1 гривню імпортованих товарів (з 22,7 коп. на 1 грн. імпортованих товарів у 2011 році до 21,6 коп. у 2012 році) являються:

- збільшенням на 30,8% ввезення товарів з нульовою ставкою ввізного мита;
- збільшенням на 72,3% ввезення товарів з умовним нарахуванням платежів;
- зменшенням на 90,3% сум сплаченого антидемпінгового мита (з 16755,3 тис. грн. за 2011 рік до 1 618,4 тис. грн. в 2012 році).

Сума податків та зборів, умовно нарахованих відповідно до пільг, наданих законодавчими та іншими нормативно – правовими актами України в 2012 році становить 123 809,7 тис. грн., порівняно з аналогічним періодом 2011 року більше на 54 184,6 тис. грн., або в 1,8 рази.

Проведений аналіз умовних нарахувань митних платежів, показав, що у 2012 році як і за аналогічний період минулого року, значна частина імпорتنих вантажів надходила з Росії та країн СНД. Суми умовних нарахувань мита при ввезенні вантажів з країн СНД на підставі Угод про вільну торгівлю склали 119 246,2 тис. грн., що становить 96,3% із загальної суми наданих пільг за рік. [www.ukrstat.gov.ua]

Збільшення нарахувань умовних платежів на підставі Угод про вільну торгівлю в 1,9 рази пояснюється збільшенням ввезення та митного оформлення товарів в 1,74 рази по вартості та в 1,21 рази – по вазі, з одночасними змінами у структурі імпорتنих товарів що призвело до збільшення середньозваженої ставки мита: за 2012 рік вона склала 5,8% тоді як за минулий рік – 5,3%.

Інші пільги були надані при митному оформленні гуманітарної допомоги, лікарських засобів, фармацевтичної продукції, сполук, що використовуються для її виготовлення, які не виробляються в Україні і класифікуються за групами 28, 29, 30 УКТ ЗЕД, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України, тимчасовому ввезенні товарів, при митному оформленні товарів, які ввозяться суб'єктами літакобудування та при оформленні транспортних засобів працівниками дипломатичної служби та громадянами при переселенні на постійне місце проживання.

За 2012 рік до Державного бюджету України Сумською митницею в неторговому обігу було перераховано 10 923,7 тис. грн., що на 2 424,3 тис. грн. або на 28,5% більше, ніж за 2009 рік (8 499,4 тис. грн.). У загальній сумі неторгового обігу інші податки та збори становлять 1058,4 тис. грн., або 9,9%. [www.ukrstat.gov.ua]

За поточний рік підрозділами митниці було оформлено 189 ВМД типу ІМ-40 Г зі сплатою 2 434,8 тис. грн. митних платежів, тоді як за минулий рік було оформлено 139 ВМД типу ІМ-40Г з нарахуванням митних платежів у сумі 1 853,9 тис. грн.

Сума коштів, стягнутих при оформленні декларацій складає 22,3% від загальної суми податків та зборів, стягнутих у звітному періоді у неторговому обігу.

За поточний рік підрозділами митниці було оформлено 314 квитанцій МД-1 при митному оформленні товарів громадян зі сплатою 562,3 тис. грн. митних платежів, що на 50,7% більше, ніж у минулому році (373,2 тис. грн. - 311 квитанцій МД-1). При майже однаковій кількості оформлених квитанцій податкове навантаження на одну квитанцію зросло на 49,2%. [www.ukrstat.gov.ua]

Частка єдиного збору в загальному розрізі митних платежів в 2010 році складає 62,3%, що на 0,1% менше, ніж за 2011 рік (62,4%), хоча в сумарному виразі збільшення становить 1 507,9 тис. грн. або на 28,4% [www.ukrstat.gov.ua] .

На даному етапі великий обсяг займає тіньовий сектор. В результаті проведення заходів, направлених на виявлення та припинення фактів контрабанди, протягом звітного періоду Сумською митницею порушено 14 кримінальних справ на суму 2 млн. 061 тис. 937 грн.. За 2009 рік митницею було порушено 11 кримінальних справ, загальна вартість предметів контрабанди яких становила 867 тис. 164 грн. Всі ці суми були перераховані до державного бюджету. Проте слід зазначити що сума від сплати митних платежів була б значно більшою. [www.ukrstat.gov.ua]

Для забезпечення виконання бюджетного завдання митниці потрібно приділяти увагу багатьом організаційним заходам, які будуть спрямовані на забезпечення повноти надходжень платежів до бюджету. Такими заходами являються перш за все посилення митного контролю, недопущення зниження митної вартості та неправильного визначення класифікації товарів та країн їх походження. Основним заходом буде спрощення та оптимізація митних процедур.

В майбутньому збільшенню надходжень до бюджету може сприяти програма «Електронна митниця». Що дасть змогу легалізувати митні потоки та дозволить вийти на новий рівень експорту-імпорту, обслуговування товарів по експорту і імпорту.

За прогнозами внаслідок запровадженню програми «Електронна митниця» надходження до державного бюджету від митних зборів збільшаться у 2–3 рази.

У зв'язку із цим на перший план організації службово-оперативної діяльності митниці виходять питання вдосконалення митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України.

Отже, основною проблемою бюджетно-податкової політики в Україні є розвиток державного податкового потенціалу на основі перетворення бюджетно-фінансових відносин у могутній стимулюючий імпульс економічного розвитку.

На сьогоднішній день у практиці роботи фіскальних органів поняття "податковий потенціал держави" поки не використовується. Разом із тим назріла реальна потреба створення механізму встановлення обґрунтованих завдань по мобілізації митних платежів у бюджетну систему, а також механізму оцінки ефективності роботи митних та податкових органів.

Оцінка податкового потенціалу тільки по показнику "фактично надійшло митних платежів" не зовсім об'єктивна, тому що існує розрив між фактично зібраними та обчисленими відповідно до діючого податкового законодавства платежами. Цей розрив обумовлений багатьма причинами: фінансовим станом платників податків (платоспроможністю), рівнем їхньої податкової грамотності і податкової дисципліни, результативністю роботи податкових органів по контролю за дотриманням податкового законодавства і т.д.

Податковий потенціал в Україні з точки зору митного регулювання слід розглядати через призму аналізу надходжень митних платежів у зведений бюджет України, тому що він побічно характеризує розвиток ринкових відносин у державі. [www.ukrstat.gov.ua] Враховуючи вищенаведені дані, є незаперечним той факт, що велику частину податкових надходжень забезпечують регіони з розвинутим промисловим сектором високим рівнем екологічно шкідливих виробництв. У цих же регіонах утворилася ще важлива проблема зв'язана зі старінням нації, збільшенням кількості людей пенсійного віку, що вимагає з одного боку якісного поліпшення системи соціального захисту, а з іншого – забезпечення стабільного надходження фінансових ресурсів, що збільшується, у систему державних фінансів.

Виходячи з аналізу структури податкового потенціалу, факторів, що роблять вплив на його формування, а також вимог і можливостей діючого податкового

законодавства, можна назвати основні шляхи збільшення податкової (а, отже, і фінансової) бази держави.

1. Оздоровлення економіки підприємств - платників податків, стабілізація їхнього фінансового стану.
2. Підвищення результативності використовуваних в областях механізмів стимулюючого впливу на підвищення ефективності господарювання, що сприяє розширенню податкової бази. Оптиміальне співвідношення стимулюючої й фіскальної функції податків (у межах повноважень органів влади відповідних рівнів).
3. Створення умов для розвитку й зміцнення малого бізнесу (у розвинутих країнах доходи від малого бізнесу складають 40%) [www.kmu.ua].
4. Ефективне використання можливостей діючого податкового законодавства з метою максимального збільшення податкового потенціалу держави. На основі систематичного й всебічного аналізу удосконалювання механізму дії митних платежів.
5. Вдосконалення діючого податкового законодавства.
6. Виховання законослухняного платника податків, формування позитивного відношення суспільства до сплати податків як до конституційного обов'язку кожного громадянина.
7. Поліпшення збирання податків, у тому числі за рахунок поліпшення роботи фіскальних органів:
 - оптимізація структури й чисельності;
 - оснащення сучасними засобами зв'язку й інформатики;
 - створення єдиної бази даних про платників податків;
 - зосередження функцій обліку, збору податків і контролю за їх надходженням.

Слід зазначити, що кожен з названих вище напрямків збільшення податкової бази містить у собі цілий комплекс проблем, вирішуючи які, можна домогтися розширення податкового потенціалу держави й підвищення ефективності його використання.

Більш комплексний характер має так звана "репрезентативна податкова

система" (РПС), розроблена експертною комісією США по міжбюджетних відносинах. Суть репрезентативної податкової системи як міри податкового потенціалу держави полягає в розрахунку суми бюджетних платежів, що можуть бути зібрані в регіоні за умови середнього рівня податкових зусиль і однакового складі податків і ставки оподаткування у всіх регіонах (у США уряди штатів можуть самі визначати склад і структуру місцевих податків, а також ставки, по яких вони стягуються). Для застосування цього методу необхідно мати дані по фактично зібраних податках і зборах, і по їхніх податкових базах, можна розрахувати обсяг надходжень держави у сфері митного адміністрування. Саме ця величина і приймається за міру податкового потенціалу держави.

Для кожної держави оцінка репрезентативної податкової системи включає визначення всіх статей доходів бюджету, побудову єдиної класифікації статей доходів різних, визначення складу стандартної (нормативної) податкової бази і репрезентативної (середньої) ставки оподаткування, а також розрахунок податкового потенціалу держави.

Даний метод дозволяє дуже вірогідно й об'єктивно оцінити податковий потенціал держави. Однак, унаслідок використання надзвичайно великого обсягу даних, він є трудомістким.

Досвід даного методу важливо відмітити у Канаді, оскільки концепція бюджетного федералізму відрізняється високим рівнем бюджетної й податкової самостійності держави, що вимагає введення спеціального загальнонаціонального стандарту для порівняння податкових баз, тому що при оцінці податкового потенціалу враховується сукупність податкових баз по митному оподаткуванні податках.

Податковий потенціал характеризується економічною структурою держави і його забезпеченістю оподатковуваними ресурсами, обумовленої податковими базами митного регулювання.

Вибір того чи іншого аспекту щодо розгляду податкового потенціалу держави залежить від завдань, які необхідно вирішувати. Так, оцінку податкової активності органів влади і, у першу чергу, оцінку збирання митних платежів в

державі по цьому показнику доцільно базувати на дослідженні податкового потенціалу держави у вузькому аспекті. При вирішенні масштабних задач, зв'язаних з вдосконалюванням податкової системи, а також при формуванні бюджетної й кредитно-фінансової політики в співвідношенні до держави необхідно спиратися на оцінку податкового потенціалу в широкому аспекті.

У розвитку теорії і практики бюджетно-податкового регулювання в країнах із розвинутою ринковою економікою нагромаджений значний досвід кількісного визначення податкового потенціалу держави, а також відповідних міжнародних порівнянь і класифікацій. Кількісна оцінка податкового потенціалу припускає вирішення двох ключових завдань: визначення власне податкового потенціалу (тобто тієї частини сукупних фінансових ресурсів, що можуть розглядатися як потенційні податкові ресурси) і визначення гранично припустимого податкового навантаження (норми оподаткування) для окремої держави (СОТ), з урахуванням збалансованості інтересів всіх учасників міжнародних відносин і об'єктивно обумовленого й реального перерозподілу засобів між державами з метою збалансованості рівня бюджетної забезпеченості країни і країн певних утворень.

У цьому контексті важливе значення має також оцінка діяльності державних органів влади в плані підвищення податкової активності того чи іншого адміністрування, що характеризує результати практичного використання наявного фіскального потенціалу відповідно до діючого податкового законодавства, а також результативність використовуваних у країнах механізмів стимулюючого впливу на підвищення ефективності господарювання, що сприяє розширенню податкової бази і перекладу держав на режим реального самозабезпечення.

У цілому міжнародний фіскальний процес, основою якого є об'єктивне визначення податкового потенціалу держави, не може успішно прогнозуватися й розвиватися за суб'єктивним сценарієм; основи цього процесу повинні відповідати світогляду, ідеології, соціальним умовам і потребам розвитку виробничої бази сучасного суспільства.

2.3. Оцінка фіскальної політики через систему наслідків застосування митно-тарифного регулювання в Україні

На даному етапі розвитку економіки нагальною потребою являється визначення повномасштабної оцінки наслідків митно-тарифного регулювання на стан та розвиток товарних ринків країни, обсяги та динаміку вітчизняного промислового і сільськогосподарського виробництва, структуру й обсяги імпорту, а також величину митних платежів.

Застосовуючи певні інструменти зовнішньоекономічної політики суб'єкти господарювання мають передбачати аналіз механізму їх реалізації та наслідків їх дії для світового співтовариства в цілому з однієї сторони, так і для економіки конкретної країни з іншої сторони. Проте це питання потрібно розглядати включаючи кілька аспектів.

Кожен інструмент фіскальної політики в зовнішньоекономічному контексті має свій власний механізм дії.

Використання того чи іншого інструменту зовнішньоекономічної політики супроводжується як позитивні так і негативні наслідки. В одному випадку це можуть бути здобутки, а в іншому втрати. Залежно від ситуації той чи інший інструмент впливу на експортні чи імпорتنі потоки приносить одним суб'єктам ЗЕД реальний вииграш, а в інших погіршується економічне становище.

Економічні наслідки використання інструментів митно-тарифного регулювання потрібно розглядати у двох основних вимірах:

- первинні ефекти, які мають місце на ринку того товару, що є об'єктом державного регулювання;
- вторинні ефекти ринку інших товарів, які зумовлені тим, що кожний окремий ринок товарів є елементом національної економічної системи, він тісно взаємодіє з іншими її складовими ринками, які також реагують на відповідні зміни на ринку окремого товару.

Уряд країни повинен чітко оцінювати сукупний вплив на характер економічної політики та також приділяти увагу майбутнім діям, для прийняття рішення про використання певного інструмента зовнішньоекономічної політики.

Чим вище рівень економічного розвитку країни, чим багатша і різноманітніша система господарських зв'язків, тим меншу роль відіграють у її митній політиці фіскальні мотиви, тим більше ця політика визначається комплексною стратегією створення для національної економіки сприятливих умов розвитку у майбутньому. І, як наслідок, посилюється роль митного тарифу та зростає його застосування як регулятора розвитку національної економіки, що дозволяє, полегшуючи чи ускладнюючи ввезення товарів у країну чи вивезення товарів з неї, впливати на товарні потоки, забезпечити збалансованість зовнішньоторговельного обороту, свідомо формувати товарну структуру, сприяти тому, щоб країна зайняла гідне місце у світовому поділі праці.

Митний тариф відіграє важливу роль у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності. Економічна значимість митного тарифу пов'язана перш за все з тим, що, впливаючи на ціну товару та відокремлюючи національний ринок від світового, та завдяки підвищенню рівня цін на товари, мито активно впливає на конкурентоспроможність товару. Як наслідок це позначається на рівні накопичення капіталу, темпах розвитку, нормах прибутку в окремих галузях економіки, нівелюючи різницю, яка склалася в міжнародних і національних умовах виробництва.

Економічні наслідки застосування мита полягають у створенні вартісного бар'єра, який підвищує ціну товару незалежно від застосованого експортного, імпортного чи транзитного мита. Також використання мита дозволяє збільшити внутрішню зайнятість. Сукупні витрати у відкритій економіці складаються з витрат споживачів, капіталовкладень, державних витрат, чистого експорту (під чистим експортом розуміють різницю між експортом та імпортом). Збільшення сукупних витрат унаслідок скорочення імпорту стимулює внутрішньо-економічний розвиток, так як збільшуються доходи і зайнятість. Так за рахунок обмеження дешевого

імпорту готової продукції з'явилися умови для створення нових робочих місць і зайнятості населення [55].

Для того щоб детальніше прослідити наслідки від митно-тарифного регулювання нами запропановано аналіз політики регулювання зовнішньої торгівлі в Україні за період існування її як незалежної держави.

Спрямованість митно-тарифного регулювання в Україні постійно змінювалась від ліберальної до політики поміркованого протекціонізму.

У перші роки незалежності імпорнтний режим відзначався відносною простотою та ліберальністю. Щодо більшості тарифних позицій у Єдиному митному тарифі України передбачались досить низькі ставки (0-10 %), незначна частина товарів обкладалась за ставками 15-30 %, а на алкогольні та тютюнові вироби були запроваджені ставки мита 50 %. Справляння мита мало переважно фіскальні функції, наповнення бюджету відбувалось за рахунок валютної виручки та вивізного мита, а також високих ставок ввізного мита на рентабельну на українському ринку іноземну продукцію (підакцизних та високоліквідних товарів).

У 1994 році митна політика переорієнтовується на захист національної економіки від руйнівного впливу іноземних товаровиробників та закладаються основи узгодженої митно-тарифної політики, в процесі чого важлива роль відводиться новоствореній митно-тарифній раді. Так, були скасовані тарифи на товари, що не мали вітчизняних аналогів, але підвищені ставки імпортного мита на споживчі товари. Наприклад, високими ставками мита (30-40 %) обкладались сільськогосподарські машини, одяг, меблі, автомобілі, будівельні матеріали.

Митна політика держави протягом 2012-2013 р.р. була направлена зменшення податкового навантаження, встановлення прозорих умов здійснення зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення стабільності на споживчому ринку. Ці роки характеризувалися значною легалізацією «сірого імпорту». Після вступу України до СОТ дало змогу значно спростити системи митно-тарифного регулювання.

На сьогоднішній день митно-тарифна політика відповідає вимогам членства України в СОТ, при цьому вона є виваженою та спрямованою як на лібералізацію

зовнішньої торгівлі та легалізацію тіньових потоків імпорту, так і на захист національного товаровиробника, а також на легалізацію торгівлі та збільшення надходжень до Державного бюджету [56].

На даному етапі завдяки митно-тарифного регулювання державою підсилюється розвиток окремих галузей економіки чи підприємств. Перш за все це стосується захисту молодих галузей. Тимчасовий захист молодих національних фірм від жорсткої конкуренції іноземних корпорацій дозволяє галузям, які утворюються, зміцніти і стати ефективними виробниками.

Згідно статистичних даних у січні – серпні 2012 року кількість українських суб'єктів ЗЕД, які здійснювали експортно-імпортні операції збільшилась в порівнянні з 2011 роком в середньому на 9 %, у тому числі у серпні 2012 року - на 12%. Що свідчить про ефективність та прозорість митно-тарифного регулювання в Україні [82].

Проте використовуючи мито лише у якості регулятора, можна спровокувати нерівномірний розвиток окремих видів виробництв та перешкоджати ринковій конкуренції. Наприклад митні тарифи на ввезення продукції автомобілебудування у якості готової продукції є значно більшими, ніж митні тарифи на складові автомобіля (кузов, шасі, двигун) для промислового складання.

Внаслідок підвищення внутрішньої ціни на готові імпортовані автомобілі, іноземні корпорації більш охоче імпортують деталі та складають продукцію на території України. Вітчизняний внутрішній ринок, маючи значний потенціал для становлення й розвитку національного автомобілебудування, цілком може перетворитися на сировинно-ресурсний придатак світових автомобільних корпорацій. Тому спираючись лише на регуляторні заходи у сфері митної політики не дасть змогу захистити національного виробника та не будуть сприяти науково-технічному розвитку вітчизняного виробництва.

Митні тарифи також використовують для захисту вітчизняних фірм від іноземних конкурентів, які реалізують свою продукцію за цінами, нижчими за собівартість. Тобто сприяє антидемпінговій діяльності.

На даному етапі в Україні здійснюються спеціальні, антидемпінгові і компенсаційні заходи. На сьогодні діє 21 обмежувальна міра щодо імпорту до України наступних товарів: вироби, виготовлені з чорних металів без електричної ізоляції (за винятком виробів з корозійно-стійкої (неіржавіючою) сталі і виробів для цивільної авіації), труби сталеві безшовні обсадні і насосно-компресорні, кулькові підшипники, руберойд, абразивні інструменти, ДВП, ДСП, листи азбестоцементні гофровані, побутова холодильна і морозильна техніка, нітрат амонію, руберойд, і т.п.

Також не мало важливим ефектом від запровадження мита являється надходження коштів до Державного бюджету країни.

Митні платежі виконують не тільки фіскальну та регулюючу функції, вони мають також соціальну сторону. В цьому випадку їх доцільно розглядати не тільки як економічну, але і як суспільно-соціальну категорію. Ціна митних платежів визначається втратою частки добробуту конкретними платниками даних платежів із переміщенням цієї частки через бюджет до всього населення держави. Митні платежі встановлюються найвищими органами державної влади і за рівнем запровадження належать до загальнодержавних податків.

Питома вага митних платежів (38,5 млрд. грн.) в структурі надходжень державного бюджету України (120 млрд. грн.) за півріччя 2012 року склала 32%. Тоді як у Франції – 20% (відбувається в основному за рахунок внутрішніх акцизів та ПДВ, сплату яких контролює митниця), в Китаї – 12%, в США – менше 1% [39].

Якщо відбувається підвищення митних платежів як результат відбувається підвищення цін на імпортовані товари, знижується їхня конкурентоспроможність на даному ринку. Наслідком цієї дії являється скорочення обсягів ввезення. Позитивною стороною даних заходів є те, що вони не обмежують виробника в діях виходу на зовнішній ринок, не встановлюють прямих адміністративних обмежень, які визначають кількість і номенклатуру товарів, що дозволяються до ввезення чи вивезення, не обмежують коло країн, куди можна експортувати чи імпортувати товари. Якщо говорити про кількісні обмеження, то вони завжди є формою

державного регулювання, несприятливого для виходу підприємств на зовнішній ринок.

Використання різнобічної системи митних платежів дає можливість державі ефективно регулювати зовнішньоекономічну діяльність. Метою цього регулювання виступає реалізації економічних інтересів держави у світовій системі господарювання.

Митна служба щоденно перераховує до Держбюджету в середньому 344,3 млн. грн., тоді як у 1-му кварталі 2012 року 261 млн. грн., а у 2-му кв. 2011 року 215 млн. грн.

Так наприклад існування загальнодоступної методики і встановлених правил визначення митної вартості забезпечує всім учасникам зовнішньоекономічної діяльності рівні умови. Як наслідок дає змогу істотно підвищити впевненість при організації зовнішньоторговельних операцій, заздалегідь прорахувати всі необхідні економічні параметри укладених угод. Якщо відсутні чітко визначені норми функціонування митної вартості, то як правило це зумовлює не тільки зниження фіскальних надходжень, але й створює сприятливе середовище для тінізації економічних відносин у митній системі.

Яскравим прикладом являється перекриття контрабандних шляхів ввезення м'ясопродукції, встановлення достовірної митної вартості на легальний імпорту м'яса, що привело до суттєвого зниження імпорту (I кв. 2012 року – 100 тис. тонн, у II кв. – 65 тис. тонн). При стабільному попиті і споживанні м'яса всередині країни, експорт збільшився. Так в I кв. 2012 року – 4 тис. тонн, у II кв. – 25,5 тис. Тонн, це відбулося в основному за рахунок експорту м'яса птиці – 16,6 тис. тонн. За прогнозом Держкомстату у 2012 році виробництво м'ясопродуктів в Україні має збільшитися на 8% (на 156 тис. тонн).

Держава може посилювати фіскальну спрямованість митних платежів за допомогою різноманітних методик визначення митної вартості. Застосовуючи комбіновані ставки мита, може стимулювати товаропотік у певному напрямі та навпаки, перешкоджати імпорту чи експорту товару у випадках формування митної вартості на адміністративно-фіксованій системі цін.

За рахунок ефективності методів митно-тарифного регулювання вдалося зменшити обсяг тіньового сектора постачання товарів в Україну. Що певною мірою забезпечило створення більш сприятливого клімату для здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Перш за все збільшилися обсяги ввезення:

- ноутбуків у 9 разів (у I кв. 2012 року – 2,7 тис. шт., у II кв. – 25 тис. шт.);
- плавзасобів (завдовжки не більше 7,5 м) у понад 3 рази (у I кв. 2012 року – 52 тис. шт., у II кв. – 170 тис. шт.);
- побутових холодильників у 8 разів (у I кв. 2012 року – 754 тис. шт., у II кв. – 6 млн. шт.), у порівнянні з 2011 роком – у 5 разів;
- цифрових камер у 7 разів (у I кв. 2012 року – 155 тис. шт.; у II кв. – 21,5 тис. шт.). [82]

Достовірно декларуючи товари і сплачуючи платежі в повному обсязі, імпортер може спланувати свій прибуток, закласти помірковану, але стабільну рентабельність.

Ефективність механізму визначення і контролю митної вартості має позитивні наслідки. Перш за все сприяє вирішенню завдань побудови ринкової економіки шляхом створення рівних конкурентних умов для суб'єктів, що здійснюють господарську діяльність. Так як всі учасники зовнішньоекономічної діяльності діють за рівних умов з огляду на правила розрахунку встановленого законом мита і податків при ввезенні чи вивезенні товарів [82].

Протягом першого півріччя 2010 року Держмитслужбою реалізовано ряд заходів по контролю за правильністю визначення митної вартості. Результатом цих заходів стало встановлення реального рівня митної вартості імпортованих товарів, збільшення бази оподаткування та відповідно зростання додаткових надходжень до бюджету.

За I півріччя 2012 року митну вартість збільшено на 62% у порівнянні з I півріччям 2011 року, додаткові надходження за рахунок коригування митної вартості склали 2,1 млрд. грн. (більше ніж у I півріччі на 80%).

Згідно статистичних даних у 2012 році кількість українських суб'єктів ЗЕД, які здійснювали експортно-імпортні операції збільшилась в порівнянні з 2011 роком

в середньому на 9 %, у тому числі у серпні 2012 року - на 12%. Що свідчить про ефективність та прозорість митно-тарифного регулювання в Україні [81,82].

Висновок до розділу 2 Підсумовуючи вище зазначене можна стверджувати, що митно-тарифне регулювання має більше позитивних наслідків ніж негативних. Проте урахувати всіх нюансів при визначенні всіх здобутків та втрати не можливо. Деякі питання мають дискусійний характер. Тому що важко оцінити національні збитки кількісно. Суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності залишається лише ефективно використовувати методи регулювання. Більше всього здійсненню ЗЕД буде сприяти ефективна митна політика України, котра буде відповідати загальноновизнаним світовим нормам і стандартам. Серед актуальних завдань треба визнати потребу вдосконалення митного законодавства, щодо використання митних режимів, квотування та ліцензування. На сучасному етапі найбільш прийнятним для України є використання низьких тарифних ставок на переважну більшість товарних позицій, особливо на товари з низьким ступенем обробки. Паралельно слід впроваджувати ефективну систему аналізу ризиків для запобігання митним правопорушенням та електронну систему декларування товарів. Саме ці заходи у поєднанні з усіма пріоритетними напрямками держави дозволить забезпечити консолідацію зусиль для створення ефективної системи захисту внутрішнього ринку від контрабандних товарів та демпінгового імпорту. Що дасть новий імпульс ефективного формування фіскальної політики, розвитку вітчизняного виробника та забезпечить наповнення державного бюджету України й економічної безпеки держави в цілому.

РОЗДІЛ III

ШЛЯХИ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Напрями вдосконалення фіскального інструментарію ЗЕД

Фіскальна система, яка знаходиться у стані трансформування від командно-адміністративних до ринкових відносин, характеризується значними специфічними рисами. Вони обумовлені тимчасовим вакуумом фіскальної координації, який виникає після руйнування командних важелів впливу на національну економіку та до утворення дієвих механізмів ринкового саморегулювання та відповідного їм фіскального інструментарію.

Фіскальний інструментарій - сукупність загально-принятих та власних науково-методологічних та фіскальних прийомів, які забезпечують комплексно-ефективне функціонування бюджетно-податкового механізму на міжнародному рівні.

Основними складовими фіскального інструментарію є напрями вирішення невідкладних проблем митно-тарифної систем, а саме:

- нагальна потреба у проведенні митної реформи з реальним зменшенням податкового навантаження та скасуванням численних податкових преференцій при перетині митного кордону України, які призводять до втрати економічної мотивації;
- потреба у розв'язанні проблем, які виникли у взаємовідносинах платників податків із державою з питань своєчасності та повноти митних платежів до бюджету та відшкодування з бюджету сум, які належать суб'єктам господарювання, що призводить до одночасного зростання як недоїмки, так і обсягів невідшкодованого податку на додану вартість;
- відставання структурних реформ у галузях бюджетної сфери, що призводить до зниження ефективності використання бюджетних коштів у порівнянні з розвинутими країнами;

- проблеми ефективного формування ЗЕД набули глобального характеру, тобто стали не менш значущими, ніж науково-технічні, екологічні або демографічні проблеми.

Звідси цілком природним є інтерес до визначення міжнародної, соціально-економічної, фіскальної, митної політики в цілому і податкової зокрема.

Сутність фіскального інструментарію доцільно, на нашу думку, розглядати через його структуру. Тобто, з одного боку, виходячи із загальнодержавних інтересів, повинна здійснюватися чітко відпрацьована в законодавчому плані практична діяльність держави, а з іншого – кожна держава має право проводити соціально-економічну політику з урахуванням своїх внутрішніх інтересів, виходячи з потреби реалізації тих чи інших державних цілей і завдань, наявності відповідних фінансових ресурсів. Але оптимальне поєднання цих двох складових і являє собою соціально-економічну політику. Отож, у даному випадку спостерігається поєднання держави й інших держав, яке б забезпечувало економічний розвиток, зростання ефективності раціонального використання ресурсів, їх ефективну інтеграцію та активну участь у зовнішніх ринках.

Головне завдання фінансово-економічної політики, зокрема і податкової, – це вироблення ефективної стратегії щодо розмежування повноважень між органами ДПС та органами ДМСУ .

Різноманітність трактувань існує в підходах дослідження податкової, митної політики та організації податкового регулювання розвитку промислових підприємств у контексті міжнародних проблем. Важливою розбіжністю вважається розподіл податкових надходжень, тому потрібна сильна міжнародна соціально-економічна політика. Та насамперед необхідно визначитися з функціями держави.

Рис. 3.1.1. Релятивна залежність державного та фінансового інструментарію ЗЕД.

Релятивний характер державного та фінансового інструментарію ЗЕД (рис. 3.1.1) реалізується через систему класів, а саме:

- політичний фінансовий інструментарій – створення на рівнях загальнодержавного законодавства рівних податкових, фінансово-кредитних та інших економічних, а також науково-технічних і духовних можливостей розвитку; розвиток загальнонаціональних інфраструктур;
- правовий – прийоми додержання загального господарського законодавства;
- соціальний – найважливіші методи соціально-економічного розвитку;
- фінансовий – застосування єдиних важелів об'єктивного функціонування грошової, бюджетної, митної системи;
- демографічний – напрями здійснення ефективної демографічної політики;

- рекреаційний – засоби збереження і відтворення природних ресурсів, екологічного й соціального захисту населення;
- митний – стимули активного підприємництва та мотивації ефективного використання міжнародного потенціалу;

Усе це є релятивною залежністю державної політики, яка включає в себе основні напрями розвитку всіх без винятку ЗЕЗ країни.

Система податкового митного регулювання розвитку виробничої сфери повинна формуватись через призму державної політики. Податки в цілому є елементом економічного механізму, узгоджуючи при цьому інтереси держави в цілому. Тому, якщо держава зацікавлена в економічному розвитку, то в сучасних умовах вона повинна забезпечити більшу фінансово-господарську самостійність глобалізаційним процесам.

У ситуації, яка склалася на даний момент, нагальною потребою є не просто проведення реформи податкової політики, але й розробка заходів щодо вдосконалення податкового регулювання економічних процесів на державному рівні, посилення стимулюючого характеру податків із метою стимулювання розвитку міжнародних господарських зв'язків, транскорпораційних і структур, структурної перебудови, широкого розвитку дрібнотоварного виробництва.

На загальнодержавному (макро-)рівні вплив реформованої таким чином податкової політики сприятиме:

- суспільно-ефективній орієнтації соціально-економічного розвитку України;
- створенню усталеного інвестиційного клімату та відродженню інституту вітчизняних інвесторів;
- розбудові виробництва на засадах роздержавлення власності й технологічно-структурних трансформацій.

На мікрорівні суспільна ефективність оподаткування залежатиме від здійснення територіально-диференційованої для кожної області податкової політики, продиктованої потребами фінансового забезпечення, особливостей структурно-технологічної перебудови господарств, із другого.

Забезпечення адресно зорієнтованої підтримки виробника не тільки в державі у цілому, а й у кожному регіоні є, на нашу думку, важливим для переходу податкової служби до фіскально-регулювальних функцій як на макро-, так і мікро-рівні.

Змістовні аспекти такого впливу на мікрорівні спрямовані на галузеводиференційовану податкову політику. Така диференційованість має виходити на рівень підгалузей та окремих виробництв і враховувати значення галузі для забезпечення конкурентоспроможності регіону, її розміщення, роль у територіальному поділі праці та формуванні експортного сектора, її соціальну значимість і маркетингову цінність тощо. За стабільності системи оподаткування, велике значення якої доведено світовим досвідом, в умовах виходу з кризи, мабуть, важливим є створення системи моніторингу податкоспроможності галузі та її виробництв за певний період часу (за роками) відповідно до фази їх розвитку (стагнації, виходу із кризи тощо).

Першим екстримальним заходом податкової політики важаємо динамізм системи оподаткування, що базувався б на врахуванні стану та ролі галузі в соціально-економічному розвитку певного регіону та держави у період реформування податкової системи.

Другим заходом є реалізація регулюючих функцій, які були б адресно зорієнтовані у галузевому аспекті аж до макрорівня.

Макрорівень – у змістовному плані – це рівень конкретного підприємства. Для його підтримки важливо, щоб оподаткування було адекватне фазі його розвитку, підтримувало б потенційно податкоспроможні підприємства.

Розробка й реалізація політики децентралізації процесів управління соціально-економічним розвитком держави. Отож, важливим у цих умовах буде забезпечення з боку держави неухильного додержання принципу пріоритету загальнонаціональних інтересів при розв'язанні будь-яких проблем.

Одночасно із вирішенням важливих питань, які мають пряме відношення до стратегічно-тактичного апарату державного управління на державному рівні, є і

компетенція владних структур. Тому саме на комплексному підході до розв'язання проблем формується основна державна політика.

Важливо звернути увагу на те, що соціальна напруженість в державі зумовлюється зростаючими цінами, падінням платоспроможного попиту населення. Спад товарного виробництва та висока собівартість товарів і послуг не дозволяють знижувати ціни. Заробітна плата при цьому забезпечує не більш як 35-37 % фізіологічно-необхідного мінімуму споживання. Але ж для розв'язання цієї проблеми, поряд з розвитком виробництва й зниженням собівартості товарів, є і такий ефективний засіб, як споживчий кредит. У зв'язку з цим виникають такі принципово важливі проблеми:

- необхідність акумуляції інвестиційних ресурсів з метою підйому промислового виробництва;
- створення на цій основі додаткових робочих місць;
- підвищення доходів і купівельної спроможності населення;
- потреба в своєчасному і повному зборі надходжень в бюджет для підтримання життєспроможності бюджетної сфери, тобто вона потребує не лише й не стільки податкового кодексу, але й належної організації збору податків і платежів при перетині митного кордону.

Напрями вдосконалення та розбудови фіскального інструментарію ЗЕЗ засвідчують необхідність розробки й упровадження таких ланок виробничої сфери, які б забезпечували вирішення таких завдань:

- максимізувати залучення ресурсного потенціалу (природного, трудового, фінансового, рекреаційного, науково-технічного);
- ефективно врахувати переваги транспортно-географічного положення держави;
- використовувати можливості вже налагоджених внутрі- та зовнішньоекономічних зв'язків;
- стимулювати розвиток пріоритетних галузей і виробництв, виходячи з потреб держави в цілому;

- використовувати рекреаційні можливості держави;
- сприяти підвищенню рівня зайнятості;
- створювати умови нормального функціонування соціальної інфраструктури
- забезпечити належний рівень захисту національного товаровиробника.

Врегулювання та вирішення цих завдань потребує перш за все максимальної акумуляції та розподілу інвестиційних ресурсів і бюджету. Враховуючи - усе це, слід відмітити, що пріоритетними напрямками розбудови фіскального інструментарію виступають:

- застосування концептуального підходу до системи оподаткування, що дасть змогу підприємствам відновити виробництво, забезпечити власний розвиток поповнення дохідної частини бюджету;
- практична реалізація фіскальних інструментів, що в свою чергу виконуватимуть стимулюючу роль митних регуляторів;
- вдосконалення організаційних засад фіскального регулювання розвитку виробничої сфери для скорочення розмірів тіньової економіки.

Отже, напрями вдосконалення системи розбудови фіскального інструментарію ЗЕЗ, безпосередньо пов'язані з науково обгрунтованою його структуризацією, сприятиме підвищенню ефективності податкової політики, стимулюватиме соціально-економічний розвиток держави з урахуванням їх потенційних можливостей, зокрема податкоспроможності.

3.2. Механізм розбудови митного регулювання.

Міжнародні економічні відносини передбачають не тільки забезпечення ресурсами і ринками збуту країн-учасників, взаємодоповненість національних господарських структур, зовнішньоекономічну діяльність фірм підприємців, але і торгово-політичні заходи уряду, міжнародних організацій. Згідно ст. 2 Митного кодексу України, митною політикою являється система принципів та напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі [38]. За роки існування держави сформувався певний інструментарій захисту

внутрішніх товарних ринків і національних товаровиробників від недобросовісної зовнішньої конкуренції, а також доступу до зовнішніх ринків. Також існує тенденція переходу від застосування митно-тарифного до переважно нетарифного регулювання, що пов'язано з лібералізацією міжнародної торгівлі. Держава бере активну участь в розвитку зовнішньоекономічної діяльності шляхом цілеспрямованої дії на визначені сфери і об'єкти цієї діяльності. Цей вплив здійснюється за допомогою комплексу спеціальних методів, які можна розділити на дві основні групи: економічні і адміністративні.

До адміністративних методів відносять кількісні ліміти, системи дозволів (ліцензій) і заборон (ембарго) на імпорт або експорт, самообмеження поставок експортером, специфічні технічні вимоги до товару або упаковки, також ускладнення митних процедур, які обмежують доступ імпортерів на внутрішній ринок (або місцевих на зовнішній) [49]. Такі методи використовуються як правило в централізовано-плановій моделі господарювання.

З метою регулювання ЗЕД органи державного управління видають акти правового регулювання взаємин контрагентів, акціонерні законодавства, митні кодекси, ухвали, що зобов'язують імпортерів і експортерів на основі їх виконання дотримувати інтереси держав, що взаємодіють на зовнішньому ринку.

Одним із методів являється міжнародні торгові угоди, що визначають загальні шляхи розвитку економічних відносин між державами, встановлюють торговельно-економічний, політичний режими взаємодії, передбачають умови взаємних розрахунків, терміни співпраці і т.д. В договорах можуть бути зафіксовані довгострокові угоди на 5 -10 років і більше - про торгівлю і інші форми взаємодії. А також практикується висновок щорічних протоколів про взаємні постачання товарів. Угоди і протоколи, доповнюючи один одного, сприяють розвитку стійкої взаємовигідної співпраці.

Найкращі умови для розвитку ЗЕД забезпечуються в тих випадках, коли країни надають один одному режим найбільшого сприяння нації. При цьому режимі господарюючі суб'єкти сторін, що домовилися, користуються митними, податковими і іншими привілеями в країні партнера [5, с.106].

Наступний метод – митні формальності, в основі яких лежить митний кодекс, що затверджується законодавчим органом. Митний кодекс створюється відповідно до митної політики держави. Він визначає загальні завдання і функції митних органів, порядок розробки, твердження і використання тарифів, умови звільнення від сплати мит, санкції за порушення митних правил, порядок розгляду скарг. Митні формальності є одним з найефективніших методів регулювання ЗЕД.

Також деякі країни встановлюють цінові преференції. В законодавчому порядку шляхом визначення мінімальної різниці в цінах, по яких товари і послуги імпортера повинні бути нижче за ціни національних виробників.

Широко застосовуються в регулюванні технічні процедури. Вони встановлюються в законодавчому порядку державними організаціями і є комплексом заходів щодо перевірки відповідності продукції, що імпортується, вимогам міжнародних і національних стандартів, галузевих норм і технічних розпоряджень. Одним з видів технічних бар'єрів є вимога сертифікації продукції, товарів, що ввозяться в країну. Для цього їх піддають випробуванням в спеціальних лабораторіях на відповідність їх властивостей вимогам стандартів за технічними, санітарними, технологічними, традиційними показниками. Дана процедура може серйозно ускладнити збут ряду товарів, якщо завчасно не здійснити їх сертифікацію.

Також в окремих випадках може здійснюватися оперативне регулювання ЗЕД. Уряд, Міністерство зовнішніх економічних зв'язків, Державний митний комітет можуть припинити операції учасників ЗЕД у разі поставки недоброякісної продукції і товарів, невиконання обов'язкових експортних постачань при одночасному експорті аналогічних товарів в інших формах, експорту за необґрунтовано низькими цінами або імпорту за завищеними цінами, повідомлення помилкової інформації в рекламі, митній, валютній-фінансовій і реєстраційній документації. Припинення зовнішньоекономічних операцій застосовується як до вітчизняних суб'єктів ЗЕД, так і до зарубіжних, таких, що допустили порушення законодавства [15, с. 27].

Можна сказати що адміністративні методи регулювання зобов'язують імпортерів і експортерів на основі їх виконання дотримувати інтереси держав, що взаємодіють на зовнішньому ринку.

Під економічними методами розуміють перш за все митно-тарифне регулювання, різні податки, збори та інші види платежів що підвищують ціну товару, що ввозиться, а також знижують його конкурентоспроможність на внутрішньому ринку в порівнянні з місцевим товарами-аналогами.

Розповсюдженим та класичним методом регулювання цієї групи виступає тарифне регулювання, яке здійснюється за допомогою класичного інструменту зовнішньоторговельної політики - митних зборів і митних тарифів.

Митні збори – це державні грошові збори, що стягуються через митні установи з товарів, цінностей, майна, що провозиться через кордон країни. Митні збори можуть бути імпорнтними і експортними, а також транзитними. Митні збори виконують функцію податку. Ставки митних зборів встановлюються на національному рівні.

В свою чергу митний тариф - це систематизований перелік митних зборів, якими обкладаються товари при імпорті, а в окремих випадках при експорті з даної країни. Стягуючи митні збори при імпорті, що є різновидом оподаткування, держава створює передумови для зростання цін на іноземні товари, знижуючи тим самим їх конкурентоспроможність. Стягуючи митні збори при експорті товарів, державу стримує вивіз з країни тих з них, на які не задовольняють попит власних споживачів, або вивіз яких по яким-небудь причинам є небажаним [5, с. 68].

Митні регулювання, які застосовуються на території України, визначаються державними органами країни, впливають із законодавства для зовнішньоторгівельної діяльності, із узгодженого митного тарифу та міжнародних договорів, підписаних Україною. Митні тарифи застосовуються для усіх суб'єктів, які працюють в галузі зовнішньоторгівельної діяльності незалежно від форми власності, виду організації або її місцезнаходження [7].

Митний тариф України базується на Українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД) версії 2002 року, побудованої на основі Гармонізованої системи опису і кодування товарів версії 2002 року і Комбінованої номенклатури ЕС версії 2004 року.

За роки незалежності зовнішньоторговельний оборот України зріс більше, ніж у 4 рази – з 32 млрд. дол. у 1996 р. до 135 млрд. дол. у 2008 р. та зменшився в 2010 році до рівня 56 млрд. дол.. Проте темпи зростання експорту та імпорту не завжди були сталими, і це не в останню чергу пов'язано зі змінами у митній політиці держави та її зовнішньоторговельному режимі. До 1996 року митно-тарифне регулювання було досить ліберальним, а середньоарифметична ставка мита сягала 6,3 - 6,7 %. Починаючи з 1996 року почали запроваджувати протекціоністські заходи, які були спрямовані на захист національного товаровиробника. Відповідно до цих змін зростає середньоарифметична ставка ввізного мита (11,52 % у 1997 р., 12,54 % у 1998 р.), що в свою чергу спричинює щорічне падіння експорту та імпорту товарів та послуг як до рівня 1996 року, так і до кожного попереднього року. Лише у 2001 році обсяг зовнішньоторговельного обороту сягнув рівня 1996 року, що було викликане зменшенням загального рівня мита (середньоарифметична ставка складає 10,6 % у 2001 р.) та приведенням ставок митного тарифу до відповідності щодо Концепції трансформації митного тарифу України на 1996-2005 роки згідно з системою ГАТТ/СОР. Значна лібералізація зовнішньоторговельного режиму призвела до значного зростання як імпорту, так і експорту, в результаті чого зовнішньоторговельний оборот становить більше 80 % ВВП. При цьому також відбувається збільшення сплати мита та надходжень до бюджету за рахунок легалізації контрабандних імпортних потоків.

Починаючи з 2005 року урядом проводиться послідовна робота щодо приведення ставок ввізного мита до відповідності стосовно домовленостей щодо вступу до Світової організації торгівлі, у процесі якої за ініціативою Держмитслужби здійснюються заходи щодо зменшення ставок увізного мита, встановлених на заборонному рівні, усунення надмірної деталізації та значної диференціації у розмірах ставок увізного мита на однорідні товари, усунення невідповідності у встановлених специфічних ставках мита щодо бази оподаткування.

Ставки митного тарифу України є єдиними для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності, організації

господарської діяльності і територіального розташування, за винятком випадків, які передбачені законами України і міжнародними договорами. В Україні порядок обкладення митом регулюється трьома Законами України – “Про Єдиний митний тариф”, “Про Митний тариф України”, Декретом Кабінету Міністрів “Про Єдиний митний тариф України”[13].

Ставка мита залежить від розміру митної вартості товару, що переміщується через державний кордон України:

- до 200 євро USD – мито не сплачується;
- більш як 200 євро – 20 % від митної вартості.

Митний збір на імпорт платиться за ввезення товару на митну територію України. Митний тариф України визначає три види ставок ввізного мита.

До товарів і інших предметів, що походять з держав, які входять разом з Україною в митні союзи або утворюють з нею спеціальні митні зони у разі встановлення будь-якого спеціального преференційного митного режиму міжнародним договором за участю України, застосовуються преференційні ставки ввізного мита.

До товарів і інших предметів, що походять з країн або економічних союзів, які користуються в Україні режимом найбільшого сприяння, що означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності цих країн або союзів мають пільги щодо мит, за винятком випадків, коли вказані мита і пільги відносно них встановлюються в рамках спеціального преференційного митного режиму, застосовуються пільгові ставки ввізного мита.

До решти товарів і інших предметів застосовуються повні ставки ввізного мита.

Останнім часом митно-тарифна політика формується з урахуванням зобов'язань, зафіксованих в додатках до Протоколу щодо вступу України у СОТ, підписаному в лютому 2008 року і ратифікованому Верховною Радою України 10 квітня 2008 року (Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Усесвітньої торгової організації» від 10 травня 2008 року № 250-IV).

Згідно цим домовленостям з моменту вступу у СОТ, а саме з 16 травня 2008 року, Україна застосовує ставки ввізного мита, не вище зв'язаних. Середньоарифметична ставка кінцевого рівня складає 11,16 % для сільськогосподарських продуктів і 4,85 % – для промислових товарів [34].

Зрозуміло що Україна поступово переходить на правила СОТ. Де вимагається, щоб країни СОТ при укладанні угод про вільну торгівлю чи митний союз дотримувалися певних норм щодо охопленості преференційним режимом основної частини торгівлі товарами та не погіршення умов доступу для третіх сторін, тобто мита та інші засоби регулювання торгівлі не повинні становитися вищими чи більш обмежувальними [63].

Експортне (вивізне) мито застосовується, коли виникає необхідність в обмеженні експорту. Його почали застосовувати ще у 1992 році. На той час воно нараховувалося на цілу низку експортних товарів, котрі належали до 124 товарних груп. С кожним роком перелік експортних товарів, що обкладалися вивізним митом, дедалі скорочувався і нині експортні мита застосовують лише до деяких товарних груп (насіння деяких видів олійних культур, жива худоба та шкіряна сировина, брухт чорних металів. ЄС негативно ставиться до запровадження Україною таких обмежень до експортованих товарів, тому що введення в дію експортного мита без одночасного впровадження певних обмежень у внутрішній торгівлі аналогічними товарами створює умови для так званого "прихованого обмеження торгівлі", що несприятливо позначається на процесі євроінтеграції України [2].

До додаткових платежів що так само, як і мита, сприяють обмеженню імпорту, відносяться різні адміністративні, митні, гербові, статистичні, прикордонні збори. Вони застосовуються в тих випадках, коли використання мита політично не вигідне, і встановлюються автономно, на відміну від мита, що, в основному, є договірними.

Зі вступом України у СОТ митні збори ліквідовані, а стягується лише плата за митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митних органів або в неробочий час, встановлений для митних органів, по ставках, певною ухвалою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року № 93 «Про здійснення плати за митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем

розташування митних органів або в неробочий час, встановлений для митних органів» [63].

Економічні методи регулювання мають велике значення для стабілізації економіки.

Не мало важливим методом являється правове забезпечення ЗЕД. Правове регулювання зовнішньоекономічних зв'язків держави здійснюється на рівні державного (конституційного) і міжнародного публічного права. Юридичним оформленням зовнішньоекономічних зв'язків є міжнародно-правові договори як нормативного, так і ненормативного характеру.

Зовнішньоекономічна діяльність і її правова форма це зовнішньоекономічні угоди регулюються, з одного боку, адміністративним правом і, з іншого боку, міжнародним приватним правом. Цей комплекс являється сукупністю пов'язаних ієрархій і взаємопідлеглістю міжнародних і національних правових норм, що взаємодіють між собою та у своїх структурних частинах, які регламентують зовнішньоекономічні зв'язки держави. Міжнародне приватне право, притаманними йому методами, регулює взаємини контрагентів, тобто відносини «горизонтального», приватноправового характеру.

Визначаючи структуру міжнародного інституціонального механізму як сукупності організаційних заходів, потрібно враховувати його міжнародну специфіку, метод створення правових норм, правового регулювання даного механізму, правового статусу організаційних утворень і суб'єктів правовідносин.

Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності повинно враховувати специфіку предмета і задовольняти потреби суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Також створювати сприятливий правовий клімат для реалізації економічних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічних відносин.

Митно-тарифні норми виступають важливим елементом у системі правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Це пов'язано з функціями, які виконують митно-тарифні регулятори при обслуговуванні міжнародних економічних відносин.

Митно-тарифні норми, які є складовими формування правового механізму функціонування підприємств у сфері зовнішніх зв'язків, мають спеціальний та загальний характер. Це також стосується і нормативних документів, проте в актах загального характеру трапляються окремі норми, спеціально розраховані на митно-тарифні відносини. Нормативні акти, які регулюють митно-тарифні взаємовідносини, можна умовно розділити на чотири групи:

1. Першу становлять правові норми загального характеру. Це в основному конституція, декларації та основні закони держави.

2. До другої належать акти, в яких закріплені основні принципи організації і напрями здійснення митно-тарифної політики України. Ці документи визначають основні правові засади функціонування митної системи держави, головні напрями митної політики країни, систему органів державного регулювання митної справи. Наприклад закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" ст. 13 та Митний кодекс України.

3. Основу третьої групи становлять акти, що складаються із систематизованих норм, котрі регулюють окремий напрям митних відносин. Наприклад встановлення митних тарифів. В Україні даний напрям регулює Закон України "Про єдиний митний тариф".

4. Четверта група – це акти щодо регулювання поточних операцій у сфері митно-тарифних відносин. Вони регламентують широке коло відносин, до них відносять постанови, інструктивні листи, накази, які приймаються і видаються різними органами влади.

На сучасному етапі діє близько 17 конвенцій та 51 рекомендації, які регулюють митно -тарифні відносини у світі. Основними являються:

- Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів;
- Женевська міжнародна конвенція про узгодження умов проведення контролю вантажів на кордонах 2001р.;
- Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства;

– Митна конвенція про міжнародні перевезення вантажів з використанням книжки МДП 1975 р. [77] Характерною особливістю є інтеграція України у митні, економічні і інші союзи, зокрема – функціонування Світової організації торгівлі і приєднання нових країн до цієї організації, Всесвітньої митної організації (ВМО), розширення Європейського Союзу (ЄС). На даний час Україна є членом СОТ та інших міжнародних організацій і договорів, тобто також є учасником інтеграційних процесів. Україна має дотримуватися умов, відповідно до яких повинна перебудувати митну політику і свою зовнішньоекономічну діяльність. Для спрощення і пришвидшення руху товарів через український кордон, а разом з тим забезпечення контролю за таким переміщенням Державна митна служба України має діяти відповідно до ратифікованих міжнародних норм (норм СОТ, ВМО та інших угод і договорів, а також організацій) [60].

Отже з вище зазначеного можна говорити, що між адміністративними і економічними засобами регулювання ЗЕД є принципова відмінність. Їхню дію підсилює правове забезпечення. При використанні економічних засобів остаточне право вибору імпортного або місцевого товару, ресурсів зберігається за споживачем, який керується ціною, якістю, умовами постачання продукції або надання ресурсів. При використанні адміністративних засобів порушується ринковий механізм, скорочується асортимент товарів, можливості доступу до ресурсів і фактично примусовим шляхом вирішується вибір продукції або ресурсів споживачем на користь вітчизняних.

Висновок до розділу III.

Таким чином, трансформація напрямів фіскальної політики на сучасному етапі перебуває в несприятливих умовах. В основному, через незадовільний стан державної економіки, невизначену до кінця податкову базу, нерівномірність одаткового навантаження, численність податкових преференцій тощо. До напрямів трансформації фіскальної політики слід віднести :

- стабілізаційність максимального формування фінансової бази держави;
- комплексний аналіз поточного стану, перспектив і напрямків розвитку;

- безперервність процесу стратегічного планування у поєднанні з коригуванням напрямків і програм розвитку;
- ефективність застосування фіскального інструментарію ЗЕЗ;
- максимально можливе відображення специфіки господарювання;
- організаційно-структурне розмежування функцій стратегічного планування та управління;
- активізацію господарської діяльності в державі на основі впровадження нових виробничих відносин і поліпшення використання природно-ресурсного та економічного потенціалу держави;
- ліквідацію локальних екологічних криз в окремих державах та створення сприятливих умов для життєдіяльності всього населення України.
- прискорення розвитку прогресивних галузей господарства й залучення іноземного капіталу в райони, що мають для цього найбільш сприятливі передумови, тобто створення умов для посилення державної спеціалізації;
- забезпечити дієвий контроль за процесами економічних і соціальних перетворень;
- система податкового регулювання розвитку виробничої сфери повинна формуватись через призму державної політики.
- важливим аспектом реалізації механізму податкового регулювання виступає психологічна обізнаність.

Важливим етапом трансформації розбудови фіскальної політики виступає реалізація вдосконалення бюджетно-податкового механізму на рівнях ЗЕД, враховуючи при цьому підходи, умови та методи митної, економічної, фіскальної, психологічної та протекціоністської політик.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідження теоретико-методологічних засад фіскальної політики на міжнародному рівні та практичних аспектів її реалізації в Україні дозволило зробити ряд висновків, узагальнень та рекомендацій.

1. Фіскальну політику на міжнародному рівні слід розглядати як об'єднання елементів, напрямків і важелів формування та розподілу фінансових ресурсів через механізм реалізації бюджетно-податкового регулювання. Тому в фіскальній політиці держави треба враховувати специфічні особливості розвитку кожної держави, історичних та інших умов їхнього формування, сприяти сталості розвитку інвестиційної привабливості, основними завданнями де є забезпечення економічної незалежності держави, здатності державної економіки до саморозвитку. І в цьому виникає загальна потреба організації моніторингу важелів, які характеризують сталість розвитку економіки держави. Фіскальні важелі – система сукупності кількісних та якісних показників, які засвідчують перманентний та ретроспективний вплив різноманітних факторів на соціально-економічну стабільність ЗЕД. Механізм реалізації фіскальної політики в контексті митного врегулювання потребує економічно-правового впровадження як на державному, так і на міжнародному рівнях.

2. Розвиток фіскальних відносин на міжнародному рівні повинні мати таке спрямування, при якому створювались би необхідні умови і ресурси як для соціально-економічної стабільності й розвитку суспільства в цілому, при збереженні цілісності, єдності та об'єктивності фінансової системи, включаючи валютну, бюджетну, грошову, кредитну, податкову, митну та фіскальну системи.

3. Фіскальна політика на міжнародному рівні повинна стати дійовим засобом фінансово-економічної стабілізації й переходу до економічного зростання. З цією метою необхідно оцінювати дієвість фіскального потенціалу держави, застосовуючи систему показників податкової ефективності: рівень податкового навантаження при перетині митного кордону; питому вагу податкових платежів у доходах бюджету; коефіцієнт зворотності податкових платежів, розмір фінансової залежності, їхня динаміка; показники податкового стимулювання розвитку виробництва й підприємництва; показники фінансово-податкового менеджменту; коефіцієнт

ефективності роботи податкових та митних служб та результативності скорочення податкової заборгованості тощо.

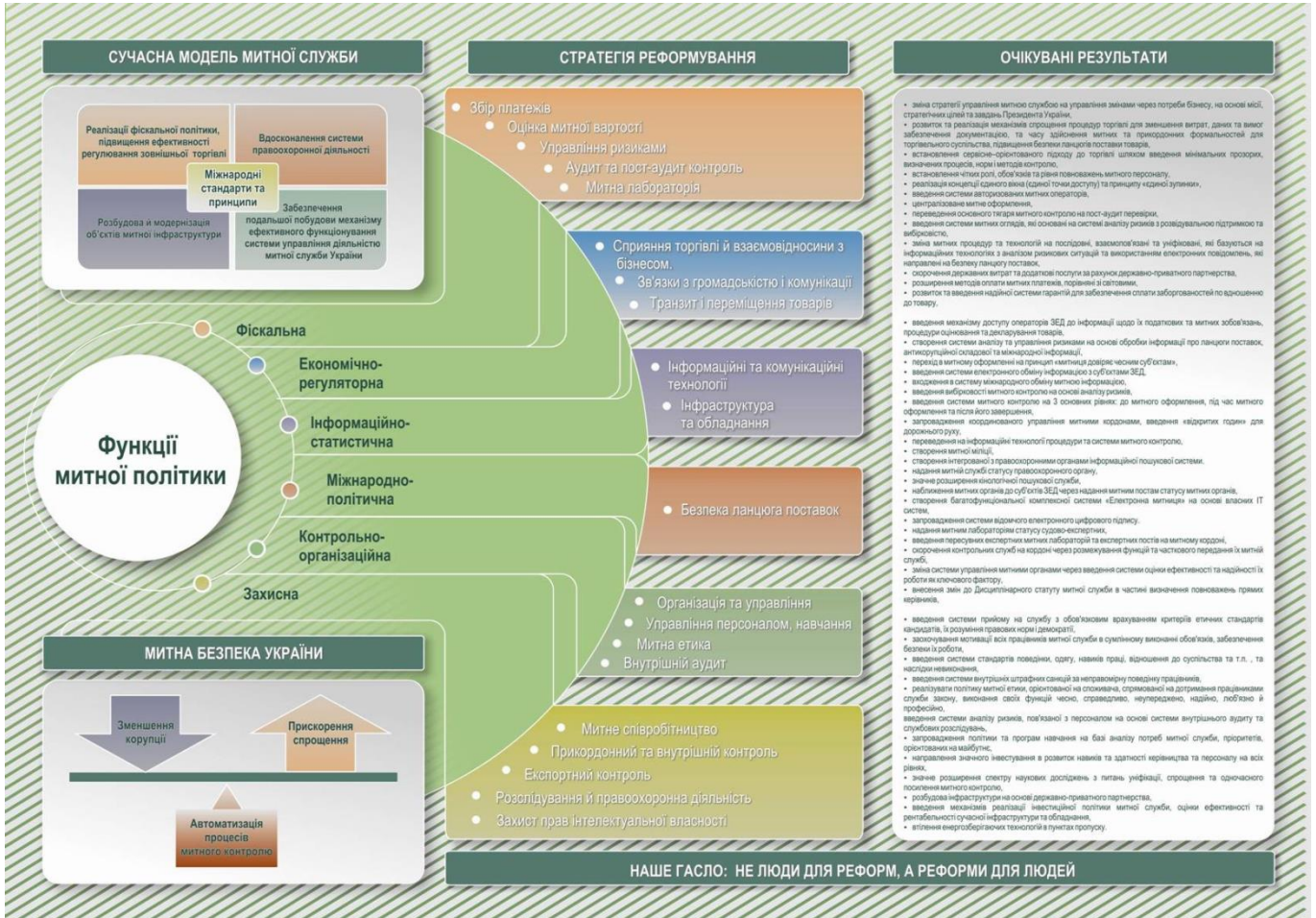
4. Трансформація фіскальної політики повинна базуватися на ефективному прогнозуванні митних платежів, провідною ідеєю якого виступає економетричне моделювання, яке полягає в тому, що використовуючи статистичні дані й застосовуючи до них методи регресійно-кореляційного аналізу будується модель, яка встановлює кількісну закономірність поведінки оптимального рівня доходу. Одержані результати поширюються на прогнозний період і використовуються для екстраполяції прогнозного значення на основі розрахунку коефіцієнта детермінації.

5. Реформування фіскального механізму необхідно здійснювати шляхом установлення стабільних ставок митних надходжень до бюджету.

6. Тому виконання всіх вищезгаданих питань стане можливим тільки в тому випадку, коли держава передбачить систему заходів фіскального інструментарію ЗЕЗ, а саме: підтримка вітчизняного товаровиробника; покращення інвестиційного клімату в регіоні, забезпечення ефективності використання позабюджетних коштів на основі залучення як вітчизняного, так і зарубіжного приватного капіталу, створення спеціальних фондів для фінансування міжнародних програм на основі як прямого, так і змішаного інвестування.

7. Нами виявлено, що на сучасному етапі великий обсяг зовнішньої торгівлі займає тіньовий сектор. Це в свою чергу гальмує надходження до Державного бюджету. Сумською митницею було порушено ряд кримінальних справ на предмет контрабанди, вартість яких сягала колосальних розмірів. Проте слід зазначити що перерахування сплачених митних платежів до Державного бюджету були б значно більшими. Структура імпорту майже не змінилися в порівнянні з аналогічним періодом минулого року, змінюються лише обсяги ввезення. Що говорить про недостатню прозорість митно-тарифного регулювання ЗЕД. Основною проблемою діяльності митних органів виявилось відставання митного контролю від сучасних потреб пропускну здатності та світових стандартів контролю товарів. Тривалий час займає митний огляд та період очікування визначення митної вартості. Суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності зазнає

додаткових витрат, як наслідок знижується конкурентоспроможність імпортованих товарів. Нерегулярні надання ТПП потрібної інформації до ДМСУ та не дотримання порядку заповнення сертифікатів створюють ряд спірних питань при визначенні країни походження товарів. Корупційні діяння в митних органах були виявлені майже у всіх підрозділах митниці. Тобто перепонами для ведення ефективної діяльності ЗЕД залишаються бюрократичні, часові, технологічні та матеріальні витрати суб'єктів ЗЕД при перетині вантажами кордону України.

Додаток Б

Додаток Д

Д.1 Перелік країн, які входять до світової організації торгівлі (СОТ)

Таблиця Д.1

№ з/п	Код Альфа-2	Держава
1.	AU	Австралія
2.	AT	Австрія
3.	AL	Албанія
4.	AO	Ангола
5.	AG	Антигуа і Барбуда
6.	AR	Аргентина
7.	BD	Бангладеш
8.	BB	Барбадос
9.	BH	Бахрейн
10.	BZ	Беліз
11.	BE	Бельгія
12.	BJ	Бенін
13.	BG	Болгарія
14.	BO	Болівія
15.	BW	Ботсвана
16.	BR	Бразилія
17.	BN	Бруней-Даруссалам
18.	BF	Буркіна-Фасо
19.	BI	Бурунді
20.	GB	Великобританія
21.	VE	Венесуела (Bolivarian Republic of)
22.	AM	Вірменія
23.	VN	В'єтнам
24.	GA	Габон
25.	HT	Гаїті
26.	GY	Гайана
27.	GM	Гамбія
28.	GH	Гана
29.	GT	Гватемала
30.	GN	Гвінея
31.	GW	Гвінея Бісау
32.	HN	Гондурас
33.	HK	Гонконг
34.	GD	Гренада
35.	GR	Греція
36.	GE	Грузія
37.	DK	Данія
38.	CD	Демократична Республіка Конго
39.	DJ	Джибуті
40.	DM	Домініка

Продовження додатку Д

41.	DO	Домініканська Республіка
42.	EC	Еквадор
43.	EE	Естонія
44.	EU	ЄС
45.	EG	Єгипет
46.	ZM	Замбія
47.	ZW	Зімбабве
48.	IL	Ізраїль
49.	IN	Індія
50.	ID	Індонезія
51.	IE	Ірландія
52.	IS	Ісландія
53.	IS	Іспанія
54.	IT	Італія
55.	JO	Йорданія
56.	KN	Камбоджа
57.	CM	Камерун
58.	CA	Канада
59.	QA	Катар
60.	KE	Кенія
61.	KG	Киргизстан
62.	CN	Китай
63.	CY	Кіпр
64.	CO	Колумбія
65.	CG	Конго
66.	KR	Корея
67.	CR	Коста-Ріка
68.	CI	Кот-д'Івуар
69.	CU	Куба
70.	KW	Кувейт
71.	LV	Латвія
72.	LS	Лесото
73.	LT	Литва
74.	LI	Ліхтенштейн
75.	LU	Люксембург
76.	MU	Маврикій
77.	MR	Мавританія
78.	MG	Мадагаскар
79.	MO	Макао
80.	MK	Македонія
81.	MW	Малаві
82.	MY	Малайзія
83.	ML	Малі
84.	MV	Мальдіви
85.	MT	Мальта
86.	MA	Марокко
87.	MX	Мексика

Продовження додатку Д

88.	MZ	Мозамбік
89.	MD	Молдова
90.	MN	Монголія
91.	MM	М'янма
92.	NA	Намібія
93.	NP	Непал
94.	NE	Нігер
95.	NG	Нігерія
96.	NL	Нідерланди (for the Kingdom in Europe and for the Netherlands Antilles)
97.	NI	Нікарагуа
98.	DE	Німеччина
99.	NZ	Нова Зеландія
100.	NO	Норвегія
101.	AE	Об'єднані Арабські Емірати
102.	OM	Оман
103.	PK	Пакистан
104.	PA	Панама
105.	PG	Папуа–Нова Гвінея
106.	PY	Парагвай
107.	PE	Перу
108.	ZA	Південна Африка
109.	PL	Польща
110.	PT	Португалія
111.	RW	Руанда
112.	RO	Румунія
113.	SV	Сальвадор
114.	SA	Саудівська Аравія
115.	SZ	Свазіленд
116.	SN	Сенегал
117.	VC	Сент-Вінсент і Гренадіни
118.	KN	Сент-Кітс і Невіс
119.	LC	Сент-Лусія
120.	SG	Сінгапур
121.	SK	Словацька Республіка
122.	SI	Словенія
123.	SB	Соломонові Острови
124.	US	Сполучені Штати Америки
125.	SR	Сурінам
126.	SL	Сьєрра-Леоне
127.	TW	Тайвань
128.	TH	Таїланд
129.	TW	Тайпей (Китай)
130.	TZ	Танзанія
131.	TG	Того
132.	TO	Тонга
133.	TT	Тринідад і Тобаго
134.	TN	Туніс

Продовження додатку Д

135.	TR	Туреччина
136.	UG	Уганда
137.	HU	Угорщина
138.	UY	Уругвай
139.	UA	Україна
140.	FJ	Фіджі
141.	PH	Філіппіни
142.	FI	Фінляндія
143.	FR	Франція
144.	HR	Хорватія
145.	CF	Центральноафриканська Республіка
146.	TD	Чад
147.	CZ	Чеська Республіка
148.	CL	Чилі
149.	CH	Швейцарія
150.	SE	Швеція
151.	LK	Шрі-Ланка
152.	JM	Ямайка
153.	JP	Японія

Д.2 Перелік інших країн, яким, згідно з законодавством України, надається режим найбільшого сприяння

Таблиця Д.2

№ з/п	Код Альфа-2	Назва держави
1.	DZ	Алжир
2.	AZ	Азербайджан
3.	BY	Білорусь
4.	BA	Боснія і Герцеговина
5.	IR	Іран (Ісламська Республіка)
6.	KZ	Казахстан
7.	KP	Корейська Народно-демократична Республіка
8.	LB	Ліван
9.	LY	Лівійська Арабська Джамахірія
10.	RU	Російська Федерація
11.	SY	Сирійська Арабська Республіка
12.	RS	Сербія
13.	TW	Тайвань (провінція Китаю)
14.	TM	Туркменістан
15.	UZ	Узбекистан

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 08.12.2004 р. № 2222 – IV. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>.
2. Митний кодекс України від 13.03.2012 №4495-VI зі змінами та доповненнями.
3. Податковий кодекс України від 02. 12. 2010 г. – 2856-VI від 23.12.2010, ВВР, 2011, № 29, ст.272.
4. Закон України від 16.04.1991 року № 959 – XII "Про зовнішньоекономічну діяльність". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
5. Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII -ВР "Про інвестиційну діяльність". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>.
6. Закон України від 05.02.1992 року № 2097 – XII "Про Єдиний митний тариф". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>.
7. Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР " Про режим іноземного інвестування ". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>.
8. Закон України від 07.05.1996 року № 180/96-ВР " Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
9. Закон України від 16.01.1998 р. № 32/98-ВР " Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
10. Закон України від 22.12.1998 р. № 330-XIV " Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
11. Закон України від 22.12.1998 р. N 331-XIV " Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>

12. Закон України від 22. 12. 1998 р. № 332-XIV "Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
13. Закон України від 10.09.1999 р. № 1033-XIV " Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
14. Закон України від 22.10.1999 № 1192-XIV «Про гуманітарну допомогу». – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
15. Законом України від 04.11.1999 № 1212-XIV „Про єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України”. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
16. Закон України від 05.04.2001 р. № 2371 – III "Про митний тариф України". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
17. Закон України від 13.09.2001 р. № 2681 – III "Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
18. Митний кодекс України від 11.07.2002 р. № 92 – IV. Україна. Закони: [Текст]. – Тернопіль, 2002. – 204 с.
19. Закон України від 30.11.2006 р. № 400-V "Про вивізне (експортне) мито на відходи та брухт чорних металів". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
20. Закон України від 15.04.2008 р. № 273-VI "Про внесення змін до Закону України "Про Єдиний митний тариф". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>.
21. Закон України від 25.04.2008 р. № 250-VI "Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>

22. Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI "Податковий Кодекс України". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
23. Закон України від 21.12.2010 № 2829 – VI "Про внесення змін до Закону України "Про митний тариф України". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
24. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.01.1999 р. N 112 " Про Порядок координації проведення планових виїзних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємницької діяльності контролюючими органами". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
25. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 р. № 1260 " Про деякі питання діяльності Митно-тарифної ради України. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
26. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.10.2002 № 1569 "Про затвердження Порядку справляння єдиного збору у пунктах пропуску через державний кордон". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
27. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2003 р. № 93 " про справляння плати за митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для митних органів". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
28. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.12.2004 р. N 1730 "Про затвердження Порядку проведення митними органами на підприємствах перевірок системи звітності та обліку товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
29. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.12.2006 р. № 1766 " Про затвердження Порядку декларування митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України, та подання відомостей для її підтвердження". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>

30. Постанова КМУ від 18.07.2007 р. № 940 “ Про затвердження Положення про Державну митну службу України”. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
31. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.04.2008 р. № 339 "Про затвердження Порядку здійснення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
32. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.01.2008 р. № 88-р "Деякі питання діяльності контролюючих органів". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
33. Міжнародна конвенція з гармонізованої системи опису і кодування товарів (ГС) підписана 1983р. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/>
34. Декларація з професійної етики (Декларація Аруша) підписана 1993р. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/>
35. Міжнародна конвенція зі спрощення та гармонізації митних процедур (оновлена Кіотська конвенція) підписана 1974р. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/>
36. Система рамоквих стандартів із забезпечення безпеки та сприяння глобальній торгівлі (SAFE) підписана 2003 р. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/>
37. Заключний акт, результатів Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів від 15 квітня 1994 р. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
38. Наказ Державної митної служби України, Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 27.10.1999р. №680/108 " Про затвердження Положення про митний контроль та митне оформлення міжнародних поштових відправлень" – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>

39. Наказ Державної митної служби України від 21.01.2000 р. № 33 "Про затвердження Інструкції про порядок справляння акцизного збору в разі ввезення товарів суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на митну територію України". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
40. Наказ Державної митної служби України від 04.12.2003 р. N 833 "Про затвердження Порядку прийняття рішення про здійснення митного оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митного органу або поза робочим часом, установленим для митного органу, а також нарахування й унесення плати за таке митне оформлення ". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
41. Наказ ДМСУ від 17.06.2005 р. N 554 “ Про затвердження Положення про Департамент митних платежів Державної митної служби України”. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
42. Наказ Державної митної служби України від 12.01.2006 р. N 5 "Про затвердження Порядку справляння мита, податку на додану вартість, акцизного й митних зборів при митному оформленні товарів і предметів, що переміщуються громадянами через митний кордон України". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
43. Наказ Державної митної служби України від 23.01.2006 р. № 30 "Про затвердження Порядку справляння митними органами ввізного (вивізного) та особливих видів мита під час митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
44. Наказ Державної митної служби України від 27.09.2006 р. № 821 "Про затвердження Порядку справляння податку на додану вартість під час митного оформлення товарів, імпортованих на митну територію України". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
45. Наказ Державної митної служби України від 30.03.2006р. № 254 «Про затвердження Порядку оформлення результатів проведення митними

органами на підприємствах перевірок системи звітності та обліку товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України» . – Електронний ресурс. – Режим доступу:

46. Наказ Державної митної служби України від 25.09.2008 р. № 1045 "Про затвердження Порядку відображення відомостей про доплату (повернення) сум митних платежів і відкоригованих фактичних відомостей про товари, які стали відомі після закінчення митного оформлення, та внесення змін до деяких наказів Державної митної служби України". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
47. Наказ Державної митної служби України від 30.12. 2009 р. № 1260 "Про затвердження форм відомчої статистичної звітності ДМСУ і Табеля форм звітності Держмитслужби". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
48. Наказ ДМСУ від 27.05.2010 р. N 528 “ Про затвердження Примірного положення про відділ адміністрування митних платежів регіональної митниці, митниці”. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>
49. Лист Держмитслужби України від 08.05.2008 №11/2-21/5067-ЕП " Про зміни у законодавстві у зв'язку зі вступом України до СОТ ". – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.liga.net/>.
50. Відомчий Веб – сервер ДМСУ. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.kiev2.msu/>
51. Вісник Академії митної служби України № 4 (36). Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2007. – 150 с.
52. Гребельник О.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: Підручник / О.П.Гребельник. – К: Центр навчальної літератури, 2005. – 696 с.
53. Дудчак В.І. Митна справа: навчальний посібник / В.І.Дудчак, О.В.Мартинюк. – К. : КНЕУ, 2002. – 310 с.
54. Єдина автоматизована інформаційна система Держмитслужби України (ДМСУ) – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://172.20.20.130/>

55. Інформаційно – аналітичний журнал "Митниця" № 9 (70), вересень, 2010. – [Офіційне видання Державної митної служби України].
56. Інформаційно – аналітичний журнал "Митниця" № 10 (70), жовтень, 2010. – [Офіційне видання Державної митної служби України].
57. Інформаційно – аналітичний журнал "Митниця" № 11 (72), листопад, 2010. – [Офіційне видання Державної митної служби України].
58. Інформаційно – аналітичний журнал "Митниця" № 12 (73), грудень, 2010. – [Офіційне видання Державної митної служби України].
59. Інформаційно – аналітичний журнал "Митниця" № 2 (75), лютий, 2011. – [Офіційне видання Державної митної служби України].
60. Ващенко В. В. Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності / В. В. Ващенко // Фінанси України. – 2000. – № 3. – С. 40–46.
61. Іващук І. О. Митні ініціативи в глобальному просторі : [монографія] / Іващук І. О. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 304 с.
62. Крисоватий А.І. Податкові системи зарубіжних країн. Навчальний посібник. - Тернопіль: Економічна думка, 2001. - 257с.
63. Податки і фіскальна політика. Навчальний посібник. Крисоватий А.І., Луцик А.І., - Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. - 315с. (18,4 др.арк). (Особистий внесок: вступ, розділ 1 “Наукова парадигма фіскальної політики” с.10-51, розділ 2 “Фіскальна політика як інститут держави” с. 51-79, розділ 5 “Оподаткування як основа фіскальної політики”, с.126-153, розділ 7 “Проблемні аспекти функціонування фіскальної політики, с. 256-307.-9.51 др.арк.).
64. Кульчицька Н. Є. Фіскальна політика України на регіональному рівні: дис. канд. екон. наук: 08.04.01 / Тернопільська академія народного господарства. - Т., 2004.
65. Мельник А.Ф. Менеджмент державних установ і організацій: Навч. посібник / А.Ф.Мельник, А.Ю.Васіна, Н.М.Кривокульська. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 320 с.

66. Мельник А.Ф. Державне регулювання економіки: навчально – методичний комплекс / А.Ф.Мельник, А.Ю.Васіна, О.П.Дудкіна. – Тернопіль, ТНЕУ, 2007, – 210 с.
67. Митна політика України в умовах інтеграції до світової спільноти: матеріали міжнародної науково – практичної конференції – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2006. – 233 с.
68. Митні платежі. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://berabuucyca.by.ru/econom222/23/10.html>
69. Митниця. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
70. Митна справа. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/inode>
71. Митні преференції. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://rucbr.ru>
72. Митні платежі: міжнародна практика. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://revolution.allbest.ru/international/00011670.html>
73. Митний тариф. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://catalog.studentochka.ru>
74. Світове господарство. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://deputat.pp.net.ua/index/ekonomica>
75. Синчак В.П. Систематизація основних положень класиків політичної економії та можливість їх реалізації у системі оподаткування України / В.П. Синчак. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.univ.km.ua/visnyk/1390.pdf> .
76. Тарифні переговори в рамках Світової організації торгівлі / За загальною ред. В.Т.Пятницького – К.: УАЗТ, 2001. – 92 с.
77. Управлінська діяльність в митних органах: збірник статей працівників Тернопільської митниці. – Тернопіль, 2009.
78. Холопов О. Зовнішньоторгова політика: тарифні і нетарифні методи регулювання міжнародної торгівлі / О.Холопов. // Світова економіка і міжнародні відносини – М., 1997. – №11-12

79. Зовнішня торгівля товарами України– Електронний ресурс. – Режим доступу:
http://ukrexporth.gov.ua/ukr/vnishno_t_balans//7034.html